

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

Krajiny bojišť

Bitva u Chlumce 1813 jako místo paměti

Diplomová práce

Bc. Zdeňka Machová

Rozvoj venkova a zemědělství – Rozvoj venkovského prostoru

Vedoucí práce Mgr. Eva Jakubcová Ph. D.

© 2023 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Krajiny bojišť Bitva u Chlumce 1813 jako místo paměti" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne datum odevzdání

_____ 13. dubna 2023 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Evě Jakubcové Ph. D. za vedení práce, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování práce, panu Bc. Jiřímu Burešovi, člena Spolku vojenské historie Ústí nad Labem a člena spolku pro ochranu památek a podporu kulturních tradic obce Telnice a zastupitele obce Telnice za cenné rady, exkurzi krajinou a významnými místy bojiště a poskytnutí dobových informací a materiálů v ústním podání. Zároveň bych chtěla poděkovat své sestře Ing. Heleně Duffkové za společnost při zkoumání území bojiště a pomoc při formální úpravě práce a Ing. Jiřímu Kocourkovi, za pomoc při zpracování map. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za trpělivost a podporu při celém studiu.

Krajiny bojišť

Bitva u Chlumce 1813 jako místo paměti

Souhrn

Cílem práce je analýza území, ve kterém se odehrál vojenský střet (bitva u Chlumce roku 1813) a shromáždění podkladů, jejich rozbor a zdokumentování samotného území, včetně souvisejících lokalit (např. oblast manévru, tyl a tábor vojska). Součástí analýzy jsou i objekty vzniklé původně pro jiný účel, které byly využity pro vojenské operace či jako zázemí vojska, nebo i stavby, které existovaly již v době bitvy a přetrvaly dodnes. V práci budou též zahrnuta i případná torza či archeologické situace staveb, které byly v průběhu bitvy zničeny. Zároveň bude zhodnoceno uspořádání krajiny, krajinného pokryvu a terénu a jejich změny v souvislosti s bitvou. V práci je také ověřena hypotéza o nalezení možnosti využití krajiny v okolí, která souvisí s místy bojiště a která by zároveň přispěla k rozvoji cestovního ruchu a posílila krajinu venkova daného regionu.

Klíčová slova: bojiště, bitva, krajina, bitva u Chlumce, pomníky, památková zóna, regionální rozvoj

Battle of Chlumec 1813 as a place of memory

Summary

The aim of the thesis is to analyse the area where the important military conflict, the Battle of Chlumec in 1813, took place. The analysis will focus on the collection of documents about the battle, and general comparison of the preserved documentation of the area, including related sites (eg maneuver area, rear and an army camp). The analysis also includes objects originally created for another purpose, which were used for military operations or as a background for the army, or even buildings that had already existed at the time of the battle and have survived to this day. The work will also include an examination of possible torsos or archaeological situations of buildings that were destroyed during the battle. At the same time, the layout of the landscape, land cover, terrain conditions and their changes in connection with the battle will be evaluated. The thesis also tests the hypothesis of finding the possibility of using the surrounding landscape related to the battlefield sites, which would also contribute to the development of tourism and strengthen the rural landscape of the region.

Keywords: battlefield, battle, landscape, battle of Chlumec, monuments, protected area, regional development

Obsah

1 Úvod.....	7
2 Vědecká hypotéza a cíle práce	9
3 Literární rešerše	10
3.1 Identifikace území bojiště.....	10
3.2 Krajinový ráz a typologie území bojiště	11
3.3 Významné bitvy a události na definovaném území.....	13
3.4 Analýza dostupných pramenů	14
3.5 Dobové písemné prameny.....	14
3.6 Mapy.....	15
3.7 Současná literatura – publikované vědecké studie	16
3.8 Ostatní prameny.....	17
3.9 Historické předpoklady konfliktu a rozhodující střetnutí	17
3.9.1 Historické předpoklady konfliktu	17
3.9.2 Rozhodující střetnutí u Přestanova, Chlumce a Varvažova.....	19
3.10 Objekty využití v průběhu bitvy pro vojenské operace.....	23
3.11 Změna území bojiště v krajině.....	27
4 Vyhodnocení zachovalosti krajinného rázu místa bitvy pro využití v oblasti cestovního ruchu	37
4.1 Památníky bitvy u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813 a další kulturní objekty.....	40
4.1.1 Památníky bitvy u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813	40
4.1.2 Další kulturní objekty pro využití krajiny v oblasti cestovního ruchu	52
4.2 Využití krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu a posílení mikroregionu – konceptuální návrh pro další potenciál	53
5 Závěr.....	59
6 Literatura.....	62
7 Samostatné přílohy	67

1 Úvod

„Kulturní krajina představuje významnou součást našeho života a tvoří svébytnou složku přírodního a kulturního dědictví.“ (Kuča a kol. 2015). Krajina není jen místem, kde žijeme a pracujeme. Je to místo, které utváří naši společnost, kulturu, naši osobnost, přináší dědictví a otevírá okno do minulosti. V současné době dochází k přetváření krajiny z větší části člověkem, podle způsobu jejího využití v oblastech průmyslu, zemědělství, hutí a dolů, lesnictví apod. Také modernizace, bydlení, turismus, zábava či cestování jsou v dnešní době nedílnou součástí přetváření krajiny.

V minulých dobách lidé dokázali více soužit s krajinou a využívat její reliéf (při stavbách obydlí, pěstování plodin). Ve válečných taženích byla krajina nedílnou součástí vytváření rozmístění vojsk a mnohdy rozhodujícím způsobem ovlivnila sled střetu/bitvy.

Vliv bitvy na krajinu je především nehmotný, krajina nese vzpomínku na bitvu a je tak živoucím dokladem důležité dějinné události. Až sekundárně se tento vliv promítá do materiálních záležitostí, do managementu krajiny, vybavenosti pro turistiku a dalších krajinných prvků. V diplomové práci je snahou popsat tyto vlivy a jejich intenzitu, zároveň se zde popisuje bitva jako významný činitel, který do určité míry definovanou krajinu ovlivnil.

K výraznému přetváření krajiny začalo docházet koncem 19. století. Od druhé světové války do dnešního dne je krajina přetvářena zcela zásadním způsobem, ať už nám známým zestátnováním např. zemědělské půdy a seskupením do jednotných obrovských honů, budováním cestních sítí spojených s výstavbou tunelů nebo srovnáváním kopců, přemísťováním zeminy, vydolováním, výstavbou velkokapacitních hal a továren. V rámci záměru vybudovat na dané lokalitě architektonický projekt dochází velice často k zásadnímu přetváření krajiny, mnohdy není brán zřetel na významnost daného místa. Genius loci je pak nenávratně ztracen. Diplomová práce je zaměřena na lokalitu Bitvy u Chlumce z roku 1813, která patří do krajinné památkové zóny pod oficiálním názvem „Území bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvažova“, o celkové rozloze 749 ha (Krajinné památkové zóny, dostupné online na <http://www.kpz-naki.cz/>). Na tuto bitvu zde upozorňuje několik významných památkových míst. Některá jsou udržovaná více, jiná méně, ale celkově je lokalita ponechána svému osudu, bez výraznější propagace, případně některé části krajinné památkové zóny musely ustoupit modernímu rozvoji krajiny.

Hodnoty krajinných památkových zón spočívají především ve vnímání symboliky místa, kdy bojiště je svědkem zlomových nebo alespoň významných historických událostí. Jsou místy,

kde obvykle na základě válečného úspěchu vznikala a narůstala proslulost velkých politických vojenských osobností.

Velmi důležité pro tyto oblasti je i pohled na cestovní ruch, jehož cílem by neměl být jen ekonomický zisk, ale například i zvýšené povědomí o těchto lokalitách a vzhledem k charakteru krajinné památkové zóny a historické důležitosti, je nutné v tomto ohledu brát na zřetel i udržitelnost krajiny, vyhnout se tedy například znečištěním či škodám, které mohou návštěvníci v těchto lokalitách způsobit. Cílem práce je nalézt možnosti využití krajiny v okolí, která s místy bojiště souvisí a mohla by přispět k rozvoji cestovního ruchu a posílit krajinu venkova tohoto regionu a současně upozornit na důležitosti zachování památek na významné bitvy, ať již z duchovního, kulturního, výchovného, historického či ekonomického hlediska.

2 Vědecká hypotéza a cíle práce

Cílem práce je identifikace území, ve kterém se odehrál vojenský střet bitva u Chlumce roku 1813 a shromáždění podkladů, jejich rozbor a zdokumentování samotného území, včetně souvisejících území (např. oblast manévrů, tyl a tábor vojska). Součástí identifikace jsou i objekty vzniklé pro jiný účel, které byly využity pro vojenské operace či jako zázemí vojska, nebo i stavby, které existovaly v době předmětné bitvy a přetrvaly dodnes. V práci jsou rovněž zahrnuta i případná torza či archeologické situace staveb, která byly v průběhu bitvy zničeny.

Zároveň je zhodnoceno uspořádání krajiny, krajinného pokryvu a terénu a jejich změny v souvislosti s bitvou a ověření hypotézy, zda lze nalézt možnosti využití krajiny v okolí souvisejících míst s bojištěm, která by přispěla k rozvoji cestovního ruchu a zda je možné tím zároveň posílit krajinu venkova daného mikroregionu.

Jako metodika práce je použita rešerše – shromáždění a prostudování vybrané relevantní literatury, informační příprava, faktografický průzkum. Analýza, komparace a syntéza, dokumentace území včetně souvisejících objektů. Tomuto předchází stručný popis bitvy včetně jejího historického předpokladu boje. Zároveň vyhodnocení současných lokalit území, porovnání využití půdy od období Bitvy u Chlumce 1813 až do současného stavu na základě ukazatelů z Originální mapy stabilního katastru (z Povinných císařských otisků stabilního katastru z let 1826–1843) s ukazateli o současném stavu krajiny z aktuálních digitálních map Českého zeměměřického úřadu katastrálního a pro splnění dílčího cíle je vytvořen konceptuální návrh pro další potenciál a jeho odpovídající využití v oblasti cestovního ruchu a rozvoje krajiny venkova.

3 Literární rešerše

3.1 Identifikace území bojiště

Krajinná památková zóna Bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvažova se rozkládá na úpatí Krušných hor. Její podstatou je ochrana kulturně historických a přírodních hodnot relativně dochované podkrušnohorské krajiny ve vztahu k prostředí bojišť (odehrála se zde v roce 1813 významná bitva „Bitva u Chlumce a Přestanova 1813“).

Tato památková zóna se rozkládá v Chabařovické pánvi a částečně v Nakléřovské vrchovině v okresech Ústí nad Labem a Teplice v Ústeckém kraji. Jejím přirozeným centrem je město Chlumeck. Bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvažova bylo jako historická krajina mimořádné hodnoty prohlášeno Ministerstvem kultury České republiky podle vyhlášky č. 208/1996 krajinnou památkovou zónou v roce 1996 a čítá rozlohu 749 ha. Konkrétně je území bojiště identifikováno ve vyhlášce následovně (Ministerstvo kultury 1996):

AREÁL BOJIŠTĚ BITVY U PŘESTANOVA, CHLUMCE A VARVAŽOVA (okres Ústí nad Labem a okres Teplice)

„Hranice památkové zóny krajinného celku Přestanov-Chlumeck-Varvažov začíná v obci Varvažov v místech křížení silnice 248 s potokem a pokračuje jižně podél potoka na křižovatku se silnicí I/13, kterou přetíná v prostoru zástavby, pokračuje souběžně s touto silnicí až na západní hranu bývalého lomu a po jeho západní hranici směrem k obci Chlumeck až k potoku. Pokračuje podél něho a severní strany rybníka, obchází zámecký rybník po jeho východní straně a pokračuje jižním směrem k oplocení pozemku areálu zahradnictví, který sleduje až na křižovatku silnic. Odtud pokračuje jihovýchodním směrem po silnici na křižovatku silnice E 442. Zde se lomí, dále sleduje silnici E 442 severozápadním směrem, na křižovatce se silnicí I/13 (Teplice – Děčín) se opět lomí a sleduje ji jihozápadním směrem až na východní okraj obce Soběchleby v okrese Teplice. Obec obchází po severovýchodní hranici a pokračuje po místní komunikaci (Soběchleby – Unčín) severním směrem k obci Unčín. Vede podél východní strany obce, přetíná silnici 253, pokračuje dále po východní straně obce až k železniční trati Krupka – Telnice. Železniční trať tvoří dále severní hranici krajinné památkové zóny v celém úseku až ke Ždírnickému potoku, kde zahrnuje obchvatem pozemek s pomníkem, a dále sleduje železniční trať až k polní cestě před obcí Varvažov. Zde se hranice lomí východním směrem a podél potoka pokračuje až na silnici 248, kde se hranice památkové zóny uzavírá.“

3.2 Krajinný ráz a typologie území bojiště

Území bojiště se rozprostírá v dnešním Ústeckém kraji, konkrétně na úpatí Krušných hor v Chatibořické pánvi patřící do geomorfologického celku Mostecké pánve. Do této oblasti patří bojiště Krupky, Stradovska, Chlumce, Přestanova, Žandova a Varvažovska. Krupka je zařazena do mírně teplého a vlhkého klimatického regionu, se silnými svažitými půdami, s příkrým sklonem až srázem k jihu. Oblast krajiny Stradovska, Chlumce, Přestanova a Žandovska spadá do klimatického regionu teplého a mírně suchého a mírným sklonem až rovinou se všesměrovou expozicí. Varvažovsko pak spadá do mírně teplého až mírně vlhkého klimatického regionu a stejně jako předchozí oblasti s mírným až rovinatým sklonem se všesměrovou expozicí. Severní část se rozléhá až k úpatí Nakléřovské vrchoviny, součást Krušných hor, která spadá do chladného a vlhkého klimatického regionu je mírně sklonitá až rovinatá se všesměrovou expozicí. Subvulkanický vrch Horka (313 m. n.m.) se nachází na severovýchodním okraji Chlumce, jihovýchodním směrem od tohoto vrchu se nachází bezejmenný kopec (242 m. n. m.), který již nespadá do krajinné památkové zóny (KPZ), jako předchozí jmenované oblasti. Mezi těmito vrchy protéká Ždírnický potok odvodňující Chlumecké okolí do řeky Bíliny u města Trmice. Území ovlivnil stavební rozvoj v 2. polovině 20. století. Charakteristický ráz odlesněné zemědělské krajiny rozdělují remízky, louky doprovodná zeleň vodotečí a stromořadí. Mezi úpatím Krušných hor, Žandovem a Starou poštou se nalézá největší zalesněná plocha. Jedná se o rekultivační porost na místě bývalého povrchového dolu Gustav I s vodní plochou, který je dnes využíván k rekreačním účelům. Od úpatí Krušných hor směrem na sever se zvyšují zalesněné plochy. V krajinné památkové zóně se kromě Stradovského rybníka, který je evropsky významnou lokalitou Natura 2000, nenachází žádné jiné zvláště chráněné území ([eKatalog BPEJ](#)).

Ze svahů Krušných hor stékají z části zachované přirozené vodoteče. Důlní potok, lemován hlavně topolem černým a ostatními břehovými porosty protéká u Unčina v západní části území krajinné památkové zóny. Dále zde protéká Habartický potok mezi Přestanovem a Stradovem s přírodním rybníkem a dvěma umělými nádržemi, napájející Stradovský rybník. Do Stradovského rybníka se také vlévá Strádovský potok. Šotolský potok protékající mezi Stradovem a Chlumcem se vine volnou krajinou. Při budování města v poválečném komunistickém Československu, musel z Chlumecké návsi ustoupit rybník napájený Chlumeckým potokem. Ten byl od kostela zatrubněný a vyvedený na povrch za městem do otevřeného koryta. V dubové aleji se pak vlévá do Ždírnického potoka. Ždírnický potok ve středním toku protéká Žandovem, po té zámeckým parkem, kde svým rybníčním ramenem napájí

zámecký rybník. Ze severovýchodu kulturní památkové zóny protéká Varvařovským územím potok Telnický, který se vlévá do Ždírnického při východní hranici Chlumce. V bývalém Chlumeckém zámeckém areálu a parku vyrůstají dendrologicky cenné solitéry a listnaté porosty (Kuča et al 2015).

Obecně Krušné hory patří mezi významné geologické útvary s pestrá škálou geologických jednotek s mnoha horninovými typy (hlavními horninami na východní části jsou zejména ortoruly, pararuly, křemenné porfyry, v západní části se jedná navíc o svory, svorové ruly, krystalické vápence, kvarcicity a metakonglomeráty). Dlouhodobým odnosem byly odkryty výběžky krušnohorského žulového plutonu (flájský, telnický a cínovecký žulový masív). Tyto horniny, spolu s minerály a nerosty zde vytvářejí tzv. žilná ložiska (cínu, stříbra, wolframu, uranu, olova, zinku, včetně zlata). Ložiska jsou rozmístěna zejména v okolí Měděnce, Krupky a pokračují až po Telnici. V podstatě Telnice, Petrovice až k Nakléřovskému průsmyku navazují na část české křídové pánve geomorfologicky tvořící Děčínskou vrchovinu a výrazné pískovcové Děčínské stěny.

Z půdních druhů jsou zde nejrozšířenější hlinitopísčité a písčitohlinité půdy a z půdních typů pak hnědé lesní půdy, nacházejí se zde i kaolinové a jílové zeminy. Území Krušných hor patří k povodí dvou přítoků Labe: Ohře a Bíliny, území Nakléřovského průsmyku do povodí Bíliny a Telnického potoka (Územní plán Telnice 2020).

Nakléřov tak zahrnuje krajinu zalesněných svahů výběžku Krušných hor, Nakléřovské vrchoviny, která zasahuje do Libouchecké brázdy a Chabařovické pánve. Území je tvořeno zalesněnými prostory svahů erodovaných krátkými potoky, jež zde vytvořily krátká, hluboce zaříznutá údolí. Petrovice zahrnují vyvýšenou planinu Nakléřovské vrchoviny představující náhorní plošinu rozřezanou drobnými potoky, jež zde vytvořily několik téměř paralelně jdoucích údolí, do nichž jsou zasazena sídla mající charakter údolních lánových vsí (Územní studie Ústí nad Labem 2018).

Podnebí je zde chladné a spadá do oblasti CH7 (nižší vrcholové plošiny), CH6 (pásma nad 800 m n.m.) s chladným krátkým jarem, léto je mírně chladné a vlhké, podzim mírně chladný a dlouhá zima, s dlouhým přechodovým obdobím a dlouho trvající sněhovou pokrývkou. Jsou zde prudké bouře a vítr, zejména na podzim a v zimě. Na hřebenech spadne ročně až 1200 mm srážek, avšak hradba hřebenů hor vytváří dešťový stín, a tak na Mostecku je jen okolo 500 mm srážek ročně. Celá vrcholová oblast leží v návětrí západního proudění, které přepadá přes jihovýchodní hranu a postupem do pánví se ohřívá a silně klesá jeho relativní vlhkost. Tento jev způsobuje, že klimatický gradient v Krušných horách je největší v České republice (Územní plán Telnice 2020).

3.3 Významné bitvy a události na definovaném území

Území, na němž se rozkládá krajinná památková zóna, bylo podle historických pramenů osídleno již v raném středověku a podle informace z 13. století mělo již v roce 993 na vrchu Horka stát knížecí strážní hradiště s celníci. Hradiště mělo chránit cestu přes Nakléřovský průsmyk do Mísně. Ve směru do českého vnitrozemí se u Chlumce tato cesta dělila na dvě větve, které směřovaly buď přes Lovosice, nebo přes Bílinu do Prahy. V roce 1040 u Chlumce kníže Břetislav I. zabránil vpádu německého krále Jindřicha III. do Čech (Kuča et al 2015).

Další významnou událostí na tomto území byla bitva mezi českým knížetem Soběslavem I. a německým králem Lotharem III., k níž došlo u Chlumce 18. února 1126. Vítězství českého vojska nad králem Lotharem III. přispělo k upevnění moci Přemyslovců a rozvoji českého státu.

Neméně významný vojenský střet se na Ústecku odehrál 16. června 1426 u Chabařovic. Zde početně mnohem slabší husitské oddíly porazily mnohem silnější armádu říšskoněmeckých žoldnéřů. Dále v důsledku válečných událostí byla prakticky všechna sídla kolem Chlumce vyliďněna během třicetileté války (Kuča et al 2015).

Avšak největším vojenským střetnutím evropského významu na území Nakléřov – Chlumec – Přestanov – Varvažov byla právě bitva u Chlumce, která se zde odehrála na konci srpna roku 1813 mezi francouzskými, ruskými, pruskými a rakouskými vojsky. Během tohoto rozsáhlého střetnutí byly zcela zničeny obce Chlumec, Stradov, Žandov, Přestanov, Roudné a Dolní Varvažov.

Dalším historickým milníkem tohoto území je událost, kdy v roce 1936 poprvé tímto územím putovala Olympijská pochodeň do nacistického Německa. Putovala v podstatě přímou linkou z Olympie přes Řecko, Jugoslávii, Rakousko a ČSR až do Německa. Do dějin a významnosti tohoto průsmyku je tak zaspán den 30. červenec 1936, vybraní běžci s olympijskou pochodní z Teplic směrem na Přestanov, Chlumec a odtud na Telnici, Nakléřov a do Petrovic tohoto dne běželi předat olympijskou pochodně. Na saské straně hranice (uprostřed silnice) byl k této příležitosti vybudován kamenný olympijský „oltář“, na kterém zapaloval oheň a předával pochodně poslední běžec z československého území – Hermann Jeswick (Kolář 2016).

Život a další vývoj tohoto území poznamenala další velmi významná událost, která pak měla značný vliv na následný vnitropolitický vývoj, vztahy se sousedními zeměmi a ovlivnila životní podmínky i osudy místních obyvatel. Jednalo se o odsun německého obyvatelstva, kdy v podstatě Nakléřov byl čistě německým sídlem, a po druhé světové válce (zmíněném odsunu sudetských Němců) se stal výrazně neosídlený a vyliďněný (Pátek 2020).

3.4 Analýza dostupných pramenů

Je několik hledisek, dle kterých můžeme rozdělit dostupné historické prameny. Těmi základními jsou hmotné, obrazové, prameny ústně dochované neboli tradiční a písemné. Písemné prameny jsou dnes k dispozici i v digitální podobě. V této práci je čerpáno především z literárních pramenů a sborníků, dále internetových stránek přímo pojednávajících o bitvě u Chlumce roku 1813 a o Napoleonských válkách, a s nimi souvisejícími dochovanými památkami. Z hmotných pramenů bylo využito památníků, pamětních desek a míst spojených s touto bitvou, které autor práce osobně navštívil a krátce zanalyzoval. V neposlední řadě je jako zdroj informací použito i ústní podání kurátora sbírky vojenství z Muzea města Ústí nad Labem a předního člena Spolku pro ochranu památek a podporu kulturních tradic obce Telnice, pana Bc. Jiřího Bureše.

3.5 Dobové písemné prameny

Kromě obecných přehledů (s výjimkou dílčích studií), nebyl konec napoleonských válek v Čechách dosud podrobněji zpracován. Jen některé studie k hospodářským dějinám se okrajově dotýkají i tohoto období. Zatím nejpodrobněji byly zpracovány (především v cizí literatuře) válečné události na území Čech v roce 1813. Příkladem jsou německé knihy: *Relation der Gefechte vom 17. und 18. September 1813 bei Arbesau und Kinnitz* (Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staats-Druckerei, Vídeň, 1813), *Zur Geschichte der Schlacht bei Kulm: Aufklärung verschiedener bis jetzt unrichtig dargestellter Thatsachen über die Tage vom 25.-30. August 1813* (Helldorf, J. M., Berlín, 1856), *Die Schlacht bei Kulm 1813* (von Helfert, J. A., Vídeň, 1863) či *Geschichte Der Befreiungskriege, 1813-1815 VI: Geschichte Des Fruhjarsfeldzuges 1813 Und Seine Vorgeschichte* (1904) (von Holleben, A., Berlín, 1904).

Nejvýznamnější archivní celek té doby je registratura prezidia Zemského gubernia v Čechách (dále PG), jíž prošlo v letech 1800–1830 zhruba 300 000 spisů (z toho v letech 1811–1815 na 60 000 dokumentů). Tento významný zdroj informací o daném období zůstal, až na dílčí výjimky, stranou pozornosti badatelů. Archivní materiál PG byl sice z části skartován, přesto však lze v podstatě rekonstruovat základní obsah všeho, o čem tehdy jednalo prezídium gubernia, neboť záznam o obsahu každého spisu se zapisoval do indexů (tzv. Findbücher), kde se zároveň uvádí fascikl, jednací číslo a odkazy (priora) na fascikly, kde jsou uloženy spisy související. V indexech lze proto najít záznamy i o spisech, které byly skartovány, nebo poslány do Vídně (Švankmajer 2004).

3.6 Mapy

Používání starých map jako základ pro teoretický i aplikovaný výzkum je v posledních letech fenomén rozšířený v mnoha různých oborech (Brůna, Křováková, Nedbal 2010). Staré mapy, plány, atlasy a glóby jsou v České republice uchovávány v archivech, v galeriích, knihovnách s historickými fondy, v muzeích, či v soukromých sbírkách. Většina sbírek je přístupná veřejnosti, některé však v omezeném rozsahu. Ve velké většině z nich probíhá vedle inventarizace a katalogizace také digitalizace a digitalizáty map jsou prezentovány na webových stránkách příslušné instituce (nejčastěji formou rastrových obrázků propojených s digitálním katalogem) nebo v rámci tzv. virtuálních mapových sbírek, které umožňují vedle standardního prohledávání katalogu také tzv. časoprostorové vyhledávání (Staré mapy (staremapy.cz)).

Mapování terénních reliktních lokalit není, na rozdíl od těch současných, tak jednoduché. Proces rekonstrukce historických krajiny s důrazem na zpracování mapových podkladů je velice komplexní, především je třeba si definovat účel rekonstrukce krajiny, který je zásadní pro rozhodování o volbě použitých metod a technologií. Patrně nejvýznamnějším účelem pro rekonstrukci krajiny je uchování informací o ní.

Rekonstrukci krajiny je možno chápat ve dvou rovinách. Fyzická rekonstrukce pracuje přímo s prvky krajiny a v terénu se snaží obnovit historický stav. Může se jednat např. o navrácení zaniklých prvků, které sloužily k ekologické stabilitě území (protierozní opatření, rybníky). V některých případech může docházet i k částečné rekonstrukci člověkem vytvořených objektů, staveb (např. zachováním půdorysu a vystavěním nové budovy na místě dříve stojící budovy).

Ve velké většině případů je však pojem rekonstrukce krajiny spojen s rekonstruováním modelu krajiny. Ten je částečně generalizovaný a je možné jej využít k vizualizačním či prezentačním účelům. Může však také sloužit jako podklad pro prostorové analýzy v území a samozřejmě může být podkladem pro následnou fyzickou rekonstrukci.

Modely krajiny jsou v současné době vytvářeny především v digitální formě za využití geografických informačních systémů (GIS). Výhodou GIS je navíc možnost pracovat ve 2D (ve formě map) i 3D (digitální modely terénu či modely budov). Pro vytvoření kvalitního digitálního modelu krajiny je potřeba pracovat s celou řadou podkladových materiálů a dále dodržovat metodické postupy, které zajistí jeho maximální využitelnost.

Jedním z nejdůležitějších pramenů pro rekonstrukci lokalit jsou bezesporu mapy, plány, letecké či pozemní fotografie, ale také filmové materiály či textový materiál (kroniky,

svědectví, archivní dokumenty). Je jasné, že materiály mohou být různé povahy a mohou být v různé úrovni detailu nebo generalizace. Z důvodu zaměření výzkumu práce jsou v diplomové práci využity k výzkumu mapy, a to jak historické, tak současné.

Při studiu map byl během psaní práce kladen důraz na základní principy historické kartografie/geografie. Mezi základní metody historické geografie patří geografické metody retrospektivní a retrogresivní. Retrospektivní metoda studuje minulé či současné poměry v krajině jako výsledek historického vývoje. Druhá metoda, retrogresivní, rekonstruuje krajinu minulou z prvků dochovaných v současné krajině (Výzkumné centrum historické geografie 2022). V práci byl průběh boje zakreslen do historických map a následně do současné mapy, z čeho lze hned na první pohled spatřit významné změny a změna geografie krajiny.

Mapy bitev jsou historické mapy, jejichž hlavním obsahem je znázornění průběhu bitvy. Ve většině starých publikací vzhledem k náročnosti a nákladnosti byla celá bitva znázorněna v jedné mapě. Avšak v dnešní době je díky spoustě digitálních aplikací a moderních technologií vytváření map jednoduché a nenákladné. U starších bitev však nejsou k dispozici mapy dostatečně přesné k efektivnímu georeferencování, pokud vůbec nějaké mapy jsou. V tom případě lze vycházet částečně z jiných historických zdrojů a porovnáním s moderními daty. Většina map je vyhotovena v německém jazyce z dobových pramenů z 19. století (Výzkumné centrum historické geografie 2022).

3.7 Současná literatura – publikované vědecké studie

Ve 20. st. bylo zpracováno v rámci historických přehledů dějin zhruba přes 8 publikací, které se zabývají bitvami nebo válkami na území České republiky, přičemž alespoň okrajově zmiňují Bitvu u Chlumce 1813 či okrajově pomníky zde či následně vzniklé. Klíčovou publikací postihující komplexně a vyváženě vývoj této bitvy je kniha od Milana Švankmajera Čehy na sklonku napoleonských válek 1810–1815. V podstatě Švankmajer navázal na Jana Bedřicha Nováka (Války osvobozovací a naše obrození, Časopis českého muzea, 1914, České glosy ke stoletým oslavám, Lumír 42, 1913) a Justina Práška (Panování císaře a krále Františka I., Praha 1905; Týž, Po stu letech, Praha 1913). Bitvou u Chlumce se též zabývala studentka Švankmajera – Dagmar Finková (Bojové akce Hlavní (české) armády v severozápadních Čechách v září 1813). Následně vznikly další publikace od Heleny Houfkové (Bitva u Přestanova a Chlumce 1813) a mnohé články ve sbornících a publikace od Václava Houfka. Samozřejmě sem patří různé regionální články, artikly v různých periodikách, které jsou většinou uveřejňovány v souvislosti s výročími bitvy či dalšími událostmi a nelze opomenout

i diplomové práce (např. Petra Vágnera Napoleonské slavnosti a napoleonské společnosti na našem území v letech 1815–1948) či publikaci od Vojtěcha Kesslera (Paměť v kameni).

3.8 Ostatní prameny

V neposlední řadě je třeba zohlednit i ústní vyprávění, lidovou slovesnost, jako jeden z možných pramenů. Za účasti jednoho z kurátorů sbírky vojenství z Muzea města Ústí nad Labem a předního člena Spolku pro ochranu památek a podporu kulturních tradic obce Telnice, pana Bc. Jiřího Bureše, byla pro účely této práce zorganizována komentovaná prohlídka celé oblasti bitvy u Chlumce. Jednalo se o velice inspirativní setkání, plné příběhů a zajímavostí.

3.9 Historické předpoklady konfliktu a rozhodující střetnutí

Pro účely práce jsou stručně popsány v této kapitole předpoklady konfliktu a v kapitole [3.9.2](#) samotná Bitva u Chlumce 1813, bez větších detailů a rozborů, některé další důležité informace k bitvě jsou vloženy v **Příloha 1**.

3.9.1 Historické předpoklady konfliktu

Po vyčerpání a demoralizaci slavné půl milionové armády „Le Grande Armée“ při tažení do Ruska, byl rok 1812 pro Napoleona katastrofální. Znamenalo to počátek konce „Velké Evropy“. Obě strany utrpěly velké ztráty a západní Rusko bylo zcela zdevastované. Mnozí radili caru Alexandrovi, aby uzavřel s Napoleonem příměří. Car Alexandr byl však odhodlaný Napoleona porazit definitivně, chtěl se pomstít za spálenou Moskvu dobytím Paříže (Švankmajer 2004).

Rakousko a Prusko se oddělilo od tehdejší Francie. Pruská armáda uzavřela příměří s Rusy. Rakouská Schwarzenbergova armáda se vrátila zpět do Rakouska, které následně vyhlásilo ozbrojenou neutralitu. Napoleonova armáda se stahovala přes Polsko a Berlín zpět do Francie. Rusové postoupili k Berlínu a poté až do Hamburku. Švédsko se společně s Brity připojilo ke spojencům (Rusku a Prusku) a vytvořili již 6. protifrancouzskou koalici. Tato koalice neprodleně zahájila strategické operace v Polabí v Německu. Rakousko stálo na „hraniční čáře“ a nevyjádřilo podporu ani jedné straně (Houfek et al 2013).

Na začátku května 1813 se odehrála bitva u Lützen, která skončila porážkou Rusko-Pruské armády, avšak Napoleon neměl dostatek jezdeckta a nemohl ustupující spojeneckou armádu pronásledovat. Situace se krátce na to opakovala 20. – 21. května 1813 v bitvě u Budyšína. Napoleonská armáda byla stále oslabená jednak novými rekruty verbovanými na rychlo, kteří byli málo vycvičení a jednak díky nemocem, které začaly propukat

a nedostatečnému zásobování, především docházejícími potravinami. Právě v květnu, císař František I. Postavil do čela nově vybudované armády Karla Schwarzenberga a náčelníkem generálního štábu byl jmenován Jan Radecký z Radče (Houfek et al 2013).

Obě válčící strany byly na pokraji zhroutilí. V této chvíli přišlo neutrální Rakousko s návrhem na příměří, které Napoleon ku podivu všech přijal. Rakousko převzalo roli vyjednávače míru, vyjednávačské funkce se ujal rakouský kancléř a ministr zahraničí Klemens Wenzel von Metternich, který chtěl nejen mír, ale především opětovný vzestup Rakouska jako evropské velmoci.

Metternich v červnu 1813 odcestoval do Drážďan, aby Napoleonovi předložil požadavky k uzavření míru a zároveň slíbil spojencům, pokud Napoleon odmítne, že se Rakousko přidá na spojeneckou stranu. Napoleon však kategoricky příměří za zmíněných podmínek odmítl. Mírová jednání prostřednictvím Rakouska proběhla v Praze dne 26. června, kde bylo stanoveno příměří do 10. srpna 1813. Po uplynutí tohoto příměří, které Karel Schwarzenberg potřeboval k ukončení příprav rakouské armády na válku, dne 12. srpna 1813 vypovědělo Rakousko válku Francii. Tím se Rakousko přidalo ke koalici a vznikla velká „Česká armáda“ (Houfek et al 2013), (pozn. Česká armáda zde neznámá národnostní původ, ale odvíjí se od území, kde se bojovalo).

Během vpádu do severních Čech armáda Napoleona Bonaparte složená z francouzských, italských a polských vojáků a jednotek rýnského spolku, která pokračovala přes území od Frýdlantu, přes Rumburk, Varnsdorf až k Jablonnému v Podještědí, dále do Liberce až k České Lípě od 17. srpna až do 23. srpna 1813, poškozovala a rabovala mnoho měst a vesnic, což způsobilo utrpení pro místní lid. Zejména polské prapory plnily a páchaly násilí (Švankmajer 2004).

Ve dnech 26. a 27. srpna byla Česká armáda u Drážďan Napoleonem poražena, avšak na rozdíl od dřívějších Napoleonových vítězství spojenci byli schopni spořádaně opustit bojiště a ustupovat (28. srpna 1813). Jejich hlavní ústupové linie směřovaly přes Krušné hory zpátky do Čech (Švankmajer 2004). Spojenecká armáda se dohodla, že v období července a srpna se budou vyhýbat přímé bitvě s Napoleonem do doby, než budou francouzské jednotky vyčerpány, aby byli následně připraveni na hlavní střet, proto útočila jen na jeho boky. Napoleon vyslal první sbor francouzské armády pod velením generála Vandamma, aby ustupující českou armádu pronásledoval.

3.9.2 Rozhodující střetnutí u Přestanova, Chlumce a Varvažova

Proti Napoleonově armádě se postavila tzv. Česká armáda (pod vedením generála Karla Schwarzenberga), Slezská armáda (prusko-ruská pod vedením Gebharta von Blüchera) a Severní armáda (prusko – švédská pod velením švédského korunního prince Karla XIV. Jana, bývalého Napoleonova maršála Jeana- Baptisty Bernadotta). Zde stále platí, že všechny tři armády dodržovaly spojeneckou dohodnutou taktiku, která spočívala vyhýbání se generálním střetům s Napoleonem a místo toho docházelo k postupnému oslabování francouzských jednotek malými jednotlivými bitvami.

Generál Vandamme měl proniknout do týlu České armády a uzavřít ustupující jednotky v Krušných horách. Nejkratší cestou do Čech byla pro Francouze cesta Nakléřovským průsmykem. Úzké cesty a Krušnohorské průsmyky napomáhaly ustupujícímu sboru (Houfek et al 2013). Ruská armáda pod vedením generálporučíka Alexandra Östermanna-Tolstého a gardová divize generálporučíka Alexeje Jermolova brzdila postup Vandammova sboru, který zde nemohl využít převahy svého vojska. V noci ze dne 28. na 29. srpna se bojovalo v Petrovicích, kde se Rusům podařilo odrazit jeden z francouzských útoků. V případě, že by Vandamme postoupil do Teplic a uzavřel by tak průsmyky přes Krušné hory, Česká armáda (u které byl ruský car a pruský král) by pak byla obklíčena a hrozilo by jí totální zničení.

Car Alexander a pruský král Fridrich Wilém III. s gardou a hlavní částí armády mezi prvními postupovali do Čech, panovníci se dostali do Teplic a Francouzi táhli do Chlumce. V první fázi bitvy byly k dispozici pouze ruské 4 pěší pluky s cca 1100 muži/pluk, 3 pluky gardové s 1700 muži/pluk a myslivecká garda cca 1200 mužů, (pozn. velitel generál Jermolov usoudil, že nastal čas nasadit tyto gardy, protože Vandamme byl již tak blízko Teplic, že nebyla šance zachytit hrozbu zajetí a možná i zabití cara Alexandra (Švankmajer 2004)).

Francouzům se sice podařilo prolomit horský průsmyk, ale Rusové znovu vstoupili do Čech a Francouzům opět zablokovali cestu. Rusové zaujali další obranné postavení u Přední Telnice. Odtud Ostermannův sbor ustupoval k Chlumci, kde asi v 9 hodin došlo k těžkým (bodákovým) bojům s útočícím francouzským předvojem (Houfek et al 2013). Obranné postavení, které zaujali Rusové, bylo velmi strategické a mělo své výhody: v jejich týlu se mohlo objevit pouze spojenecké vojsko, a zároveň dané místo převyšovalo rovinu od Chlumce, kterou museli při svém útoku Francouzi překonat. Aby Francouzi obklíčili Českou armádu ještě v Krušných horách, museli by jí zabránit, aby se dostala do teplické doliny. V tomto případě by museli ještě v horách obsadit silnici Teplice – Cínovec. Rusové tak předpokládali, že Vandamme zaměří svůj útok na proražení levého křídla jejich obrany, čímž by se otevřela přímá

cesta ke Kyšperku a silnici vedoucí na Cínovec. Proto zde byly postaveny všechny ruské gardové pluky a další jednotky (Švankmajer 2004). Jelikož cesty v horách byly rozmočené deštěm, francouzské dělostřelectvo nebylo schopno následovat armádu stejným tempem, ta postupovala rychleji než dělostřelectvo a zásobování.

Při tomto střetu byl značný nepoměr mezi Rusy a Francouzi, početně slabší Rusové měli téměř po celý průběh bitvy silnější dělostřelectvo, neboť francouzská dělostřelecká baterie byla v průběhu bitvy postupně doplňována dalšími děly z více než jednoho kilometru vzdálené Horky – vyvýšeniny nad Chlumcem, odkud generál Vandamme strategicky bitvu řídil. Dopoledne byli Rusové vytlačeni a Francouzi ovládli Chlumeck. Pokusili se o ovládnutí Stradova, na levém křídle ruské obrany, ale zde byli odraženi.

Boj se opět rozpoutal kolem 13. hodiny po doplnění Vandammovy armády, ten nečekal na příchod všech svých sil, a zaútočil na Stradov. Zde se rozpoutal velmi krutý boj muž proti muži o tzv. Eggenmuhle-Klöckerův mlýn – Francouzi zde byli odraženi.

Mezitím dorazila další část francouzského sboru a opět zaútočili na Stradov, vytlačili Rusy z již hořící vsi. Rusové byli posíleni a znovu Francouze vytlačili. Boj byl již rozpoutaný po celé délce ruského obranného postavení – tedy od silnice Teplice – Děčín až k pohoří. Na pravém křídle panoval klid. Ve 14 hodin vpadla další divize francouzské armády do Přestanova, avšak pod kartáčovou palbou ruských baterií musela ustoupit zpět do vsi, a i zde ji Rusové následně vytlačili. Linie ruské obrany byla znovu vyrovnána. Toto se opakovalo ještě jednou – francouzská armáda po posílení o jízdní divizi a jízdní brigádu vytlačila z Přestanova Rusy, ti je následně zasypali palbou ruských baterií vzdálených zhruba 300 kroků od Přestanova a Rusové se opět Přestanova zmocnili (Švankmajer 2004). Avšak dle novějších poznatků na pravém ruském křídle bylo soustředěno ruské spojenecké jezdecktvo a před ním dělostřelectvo, francouzská jízda toto rozmístění netušila a vjela přímo před hlavně dělostřelectva.

V této době princ Württenberský zachyboval a přikázal, aby ruské baterie chránící střed obrany změnilly své postavení. Tohoto využili Francouzi a hnali se k ruským dělům. Zde musel reagovat Jermolov a obě baterie zachránil. Poté nastal poměrně klid. Generál Tolstoj proto vyjel před prořídle řady svého sboru, aby vojáky povzbudil do dalšího útoku (Švankmajer 2004) a v té chvíli byl vážně zraněn, levou ruku měl rozdrcenou od dělové koule a kloub mu visel z ramene. Na bojišti mu zbytek ruky amputovali, vojáci na příkaz generála Tolstoje zpívali hrdinné vojenské písně, aby svým křikem nerušil a nestrašil vojáky v boji, jako operační stůl sloužil plukovní buben. Jeho zkrvavená uniforma z boje je dodnes vystavená v Moskvě v Muzeu vlastenecké války 1812. Po Osterman-Tolstém převzal velení generál Jermolov.

Francouzi se ještě jednou pokusili kolem 17. hodiny zaútočit na Přestanov a ve směru k tzv. Juchtové kapli, kde se probíjeli předsunutou ruskou baterií, kterou téměř pobili. Jermolov sem poslala poslední zálohu – gardové jezdecktvo, které Francouze úspěšně odrazilo a zpět přidělil obsluhu k dělům. K 18. hodině již boj utichal.

Po tomto skončení na bojiště dorazili maršál Schwarzenberg a ruský generál Barclay de Tolly. Generál Vandamme svolal do chlumeckého zámku večer 29. srpna své vyšší velitele. Došly mu další posily a byl přesvědčen, že druhý den již Rusové nápor nevydrží (Švankmajer 2004). Vandamme měl od císaře Napoleona přislíbeny další dva sbory (Saint-Cyrův a Marmontův), které jej měly posílit a z tohoto důvodu tak nezanechl v Nakléřovském průsmyku žádné hlídky. Od Saint-Cyra sboru měl dokonce přidělenou 42. divizi.

Stejnou cestou však přitáhl II. sbor pruského generála Kleista (pozn. měl rozkaz pochodovat co nejrychleji k Tolstému a účastnit se bitvy, jenže jeho vojáci byli na pokraji sil, proto se vydali do Čech až 30. srpna ráno). Původně měl pochodovat přes Krupku, ale nakonec se vydal přes Nakléřov a o Vandammovi před sebou nevěděl. Do Nakléřova dopochodovali kolem 14. hodiny (Švankmajer 2004).

Avšak před tímto nenadálým objevením, v noci generál de Toly rozestavěl své vojsko zhruba v totožné pozici, kterou uhájili Rusové u Stradova. Švankmajer (2004) popisuje rozestavění vojsk následovně: levé křídlo tedy tvořily ruské jednotky, ve středu linie za Přestanovem směrem k Teplicím stály zbytky 2. ruského armádního sboru posílené 2. ruskou gardovou divizí, ruskou lehkou jízdou a ruskou 1. a 2. kyrysnickou divizí. Pravé křídlo tvořila rakouská divize polního zbrojmistra Hieronyma Colloreda-Mansfelda (sestava: 42. pěší pluk terezínský, 35. pěší pluk plzeňský, 54. pěší pluk jindřichohradecký a 25. pěší pluk písecký, dále dva haličské pěší pluky – 9. a 30.), rakouská divize generála Bianchiho – šest uherských pluků. Na pravé křídlo byli zařazeni haličští dragouni a rakouské těžké jezdecktvo – kyrysníci. Dále zde byli tři baterie rakouského dělostřelectva, dva ruské jízdní pluky, pět kozáckých sotní a čtyři děla ruského jízdního dělostřelectva. Francouzi drželi své pozice z předchozího dne, na pravém křídle proti Stradovu byly dvě pěší divize, mezi Přestanovem a Chlumcem ve středu pozice jedna brigáda a na levém křídle větší část jezdecktva a osm praporů pěchoty, cílem bylo tedy útočit ve směru na Stradov a dál k staré teplické silnici.

Kolem 7. hodiny ráno začala rozhodující bitva po celé linii – od Chabařovic až ke krušnohorskému úpatí, u Stradova – zde se Francouzi opět snažili zmocnit Klöckerova mlýna, který byl plný raněných zapálen dělostřeleckou palbou. V prostoru mezi Chabařovicemi a Českým újezdem proti Francouzům postupovala rakouská pěchota.

Rakušané obsadili Střížovický vrch, kde se za ruskou linii rozvinuli do tvaru „půlměsíce“ a v podstatě tuto linii zatočili zpět ke Krušným horám. Jediné volné místo, které se v prostoru nacházelo, byla cesta k Nakléřovu, kudy právě francouzská vojska přišla a po ní Prusové.

Švankmajer (2004) dále popisuje, jak Vandamme řídící bitvu z Horky brzy zjistil, že postupující armáda není jemu přislíbená od Napoleona, ale jedná se o pruské vojsko, zde Kleist, který nabyl dojmu, že se ocitl v obklíčení, zaujal obranné postavení a tím Vandamma obklíčil.

Došlo zde ke zmatení generála Vandamma, které bylo způsobeno barvou francouzských a pruských uniforem, kdy u obou armád byla převládající tmavě modrá. A současně Vandamme očekával slíbené posily. Svoji chybu poznal velmi pozdě, když docházelo k jeho postupnému obklíčení.

Vandamme se tak musel z obklíčení probít, přikázal k ústupu a všemi silami se obrátili směrem k Žandovu a Liboňovu. Urputné boje probíhaly v Dolním Varvažově, kde následně propukl zmatek a panika, kdy francouzská pěchota, které se nepodařilo probít dál do hor, začala rabovat vlastní zásobovací vozy, pokladny pluků a vozy vyšších důstojníků. Obranná Vandamova linie se rozpadla. Generál Vandamme se snažil se svým štábem uprchnout, ale nakonec byl zajat kozáky na Asmanově louce ve Ždírnickém údolí nad Žandovem – zde právě odehrálo velkou roli i dané území, z těchto záznamů bitvy se hovoří o tom, že české skaliny Napoleona zarazily, své drzé čelo si rozbil o české svahy (pozn. byla v tom spatřována i jakási Boží ochrana) (Historie CS 2016).

Jediná francouzská 1. divize lehkého jezdectva si v závěru bitvy zachovala bojeschopnost pod velením generál Corbineau, tento sbor následně rozrazil Kleistův sbor, v nastalém zmatku málem došlo k zajetí generála Kleista. Velké části francouzské jízdy se podařilo uniknout z obklíčení. Sice ještě narazili na pruskou zálohu u Liboňova, ale probili se přes ni a unikli do hor. Kromě těchto jezdeckých jednotek byl Vandammův sbor pobit nebo zajat.

Ruský car Alexandr 1. a pruský král Fridrich Vilém III., průběh sledovali z vrcholu Doubravské hory u Teplic (pozn. na bojišti nesetřvali a odcestovali do Duchcova). Když bylo po všem, jeli oba monarchové přes Soběchleby do Přestanova a Car vyznamenal mnoho rakouských vojáků svatojiřskými kříži (plzeňský 35. pluk dostal 11 křížů). Rakouský císař František byl opatrnější, neboť po zprávě od generála Tolstého (29. srpna v 6 hodin ráno) o ústupu před nepřátelskou přesilou a informací, že se stěží udrží a radou, aby raději opustil Teplice, se císař vypravil do Loun, kam dostával štafetou zprávy. Po obdržení vítězné zprávy se do Teplic také vypravil.

Generál Corbineau podal zprávu Napoleonovi (v noci ze dne 30. na 31. srpna) o porážce Vandamma, kdy Napoleon nepřiznal, že příkaz předejít nepříteli na cestách vedoucí k Děčínu, Ústí a Teplicím vydal on sám. Zajatý Vandamme byl eskortován do Teplic, přes Louny do Prahy.

3.10 Objekty využití v průběhu bitvy pro vojenské operace

V průběhu bitvy byly využívány různé objekty pro vojenskou operaci. Prakticky celý Nakléřovský průsmyk zahrnuje obce či místa, které se této události dotkli včetně obcí (zejména Přestanov, Varvažov, Chlumec), kde se taktéž bojovalo. Níže uvedené objekty byly sesbírány z dostupných publikací a na základě rozhovoru s kurátorem sbírky, autor nevyklučuje s ohledem na dostupnost zdrojů a jejich zachovalost, možnost absence neméně důležitého objektu. Nicméně je automaticky považováno, že místní zástavby (domky, hospodářské budovy, sloužily vojákům jako úkryty, strategická místa k přípravě boje – týlové zabezpečení apod.). Také byly využívány mnohé objekty jako lazarety a nemocnice.

Křižovatka Krupka – Stradov – Přestanov – místo, kde dnes stojí Juchtová kaple

Dle ústeckého Portálu pro volný čas (2022), je kaple popsána jako barokní kaple, která stojí v ose hlavní bitevní linie, kde ruské dělostřelectvo s gardami pěchoty zastavilo velký tlak Francouzů za cenu obrovských ztrát. Nachází se u křižovatky nad Přestanovem, naproti památníku. Byla postavena v roce 1813, po roce 1945 zchátrala a v roce 1995 byla prohlášena kulturní památkou. Není zcela jasný původ jejího názvu. Hovoří se o dvou variantách: 1) název je odvozen z juchtové vůně místních rostlin 2) pravděpodobnější je však odvození „z vůně“ krve a kůže padlých vojáků. Avšak v období (1813) výstavby Juchtové kaple by se mělo jednat o klasicismus, jak je patrné na Obrázku 1 a 2 (lze poznat z trojúhelníkového štítu, jednoduché výzdoby a geometrickou symetrií), nikoli baroko, kaple byla postavena až následně po bitvě. Juchtová dostala název dle vydělávané kůže podle ruského způsobu vydělávání (vyčiněná vrbou kůrou), čímž získala červenohnědou barvu, kterou připomínala půda v místě bitvy zbarvená prolitou krví vojáků, což se jeví právě za výstižnější název.

Obrázek 1 Juchtová kaple, pohlednice 1913,
vydavatel R. Sládek, Chlumecko, zdroj: soukromá sbírka J. Bureše

Obrázek 2 Juchtová kaple, aktuální fotografie
01/2023, zdroj: vlastní fotografie

Kostel sv. Josefa

Datum vzniku původního nakléřovského kostela není známo, roku 1330 zde bratři Hildan, Wilgand, Reinhold a Dietpold von Lundwitz zřídili dřevěný kostel, který následkem místních klimatických podmínek nevydržel. V roce 1382 začala výstavba kostela nového, byl zasvěcen slávě Boží, blahoslavené Panence Marii a mučedníkovi svatému Jiří, avšak během třicetileté války jej v roce 1639 vypálili Švédové. Následně zde byl opět postaven nový kostel v letech 1679-83 a k němu v roce 1805 přistavena věž. Odtud pak zřejmě v roce 1813 francouzský císař Napoleon Bonaparte sledoval boje svých vojsk u Varvažova při druhém vpádu v září (Zničené kostely 2022). Bylo zjištěno, že v Petrovické kronice je záznam o Napoleonově přespávání v samotných Petrovicích, kde spal dvě noci. Petrovice jsou od místa, kde stál kostel, vzdálené necelých 6 km, z tohoto vyvstává otázka, proč by tam zůstal a posel mu po této trase jezdil hlásit, co se děje (znamenalo by to ztrátu času), tedy, že v kronice sice záznam je, ale logicky

to nedává smysl. Tuto domněnku následně potvrzují nálezy na místě zaniklého kostela, kde se našly knoflíky císařské gardy, která byla osobní stráží Napoleona, a ta svého císaře neopustila. Portál Zničené kostely (2022) dále popisuje kostel jako raně barokní stavbu, dle soupisu památek byl bez zařízení. Kolem něj až do jeho likvidace existoval hřbitov. V roce 1975 byl odstřelen z rozhodnutí okresního národního výboru v Ústí nad Labem, z důvodu nové výstavby zamýšlenému monumentálnímu památníku Rudé armády. Památník měl být stejně vysoký pylon se svítící rudou hvězdou jako pomník připomínající příjezd Rudé armády v roce 1945. K výstavbě tohoto památníku nakonec nedošlo a od roku 1992 se na tomto místě nachází prostý dřevěný kříž, věnovaný původními německými rodáky z Nakléřova, vysídlenými po druhé světové válce.

Obrázek 3 Kostel sv. Josefa, pohlednice vydavatel A. Teweles, Ústí n L. 1912, zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Obrázek 4 Fotografie místa, kde stál kostel, pamětní kříž a kámen Napoleona, 01/2023, zdroj: vlastní fotografie zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Nový zámek

Nový zámek byl vystavěn hraběnkou Marií Annou z Kolowrat Krakovskou roku 1774. Byl obklopen rozsáhlým anglickým parkem a doplněný rybníkem. Dne 29. srpna 1813 na něm sídlil generál Vandamme. Během bitvy byl zámek zachován, ale dne 31. 8. 1813 vyhořel jeho pivovar a samotný zámek byl následně vydrancován (pozn. v posledních dnech druhé světové války byla na zámku umístěna a měla sklady vojenského materiálu jednotka SS. 8. května 1945 při bombardování byl zámek spolu s pilou a dalšími objekty zasažen. Poškozený areál byl dán do správy nově vzniklému JZD, v roce 1951 prakticky celý zámek vyhořel, poslední trosky byly srovnány se zemí roku 1958 (Anděl et al 1984).

Obrázek 5 Nový zámek Chlumec, pohlednice, vydavatel A. Weidlich, Ústí n L., 1913 zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Klöckerův mlýn

Klöckerův mlýn, nazývaný též jako Eggmühle, se nacházel v rokli na severozápad od vsi Stradov. V bitvě u Chlumce měl jednu z klíčových rolí – Francouzi zde podvkrát vedli neúspěšný útok s cílem odtrhnout levé křídlo ruské obrany od podhůří Krušných hor a vytvořit si prostor pro obchvat. Na francouzské straně zde 29. srpna padl velitel brigády generál Heinrich, XVI. kníže Reuss-Köstritz. Mlýn 30. srpna vlivem dělostřelecké palby vzplál (dnes se na místě nachází cesta na okraji lesa zhruba 100 m od „Francouzského pomníku“, přičemž zhruba v první třetině je cesta křížována železniční tratí). Jednalo se o větrný mlýn německého typu, je pospán jako dřevěná hranolovitá stavba o výšce 9 až 14 m. Na rozdíl od holandského typu mlýna, který byl zděný, se podle větru natačel celý mlýn na základě vahadla, které mlýnem hýbalo. Mlýn bylo možné dle potřeby rozebrat (rozebrání mělo trvat zhruba 2 dny), naložit na

vozy (předpokládalo se 10 vozů) a převézt na jiné místo. Pro postavení mlýna se však musel postavit kamenný základ, který však nebyl dohledán, a proto nelze zcela určit přesné místo.

Obrázek 6 Klöckerův mlýn, vydavatel G.Hempel in Berlin, cca 1860, zdroj: soukromá sbírka J. Bureš 2023

3.11 Změna území bojiště v krajině

Území, které bylo dotčeno *Bitvou u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813*, je významným místem spojeným s vojenskými dějinami naší země. Celé dotčené území bitvou patří k památným místům spojené s významnými historickými událostmi.

Před samotnou identifikací změny území od průběhu bitvy je nutné uvést, co se pod definicí území, respektive krajiny rozumí a následně uvést, ale již stručně, postup vojsk nebo jeho rozmístění v krajině.

Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky (Zákony pro lidi, z. č. 114/1992 Sb.). K definici pojmu krajina uvádí Sklenička (2003), že v podstatě každá z forem hodnocení krajiny vyžaduje vlastní, danému účelu nejlépe vyhovující definici krajiny. Avšak společným znakem drtivé většiny definic krajiny je její polyfunkční charakter. Dle Hadače (1982) můžeme chápat krajinu jako něco konkrétního. Tedy část zemského povrchu s jezery, řekami, lesy, lukami, městy, vesnicemi, skalami, horami, přičemž je známo, že tyto krajinné složky neexistují nezávisle, ale navzájem se ovlivňují a vytvářejí „jakýsi“ otevřený systém neústrojných, ústrojných i technických komponent. S ohledem na kulturní a historické hodnoty krajiny jsou však nutné zohledňovat zásahy člověka do krajiny, její „zabydlování či obydlování“ a následná záměrná kultivace. V krajině a v podstatě na našem území jsou dodnes patrné výsledky jejího

vědomého a cíleného organizování. Také jsou znatelné rozdílné přírodní podmínky, odlišné vnější vlivy, postupnost a nerovnoměrnost osidlování, různé archeologické kultury mezi jednotlivými regiony. Nachází se zde tedy mnoho stop, ať již v podobě dochovaných krajinných struktur (které dodnes dotváří kulturní a historickou charakteristiku krajiny) tak v jedinečnosti jednotlivých regionů, které se od sebe liší ekonomikou, sociální strukturou, hustotou a počtem obyvatel. Jedná se o stopy kulturního a historického vývoje, které ukazují stav a vyspělost společnosti, úroveň vzdělání, vývoje umění, filozofie, hospodářského a technologického pokroku, a také emocionálního vztahu ke krajině a vnímání její krásy. Další nezanedbatelnou stopou je i vliv významných osobností, jednorázových politických a historických událostí a rozhodnutí – tyto jevy, stopy kulturního vývoje a kultivace krajiny se nazývají znaky kulturní a historické charakteristiky krajiny (Kupka 2010).

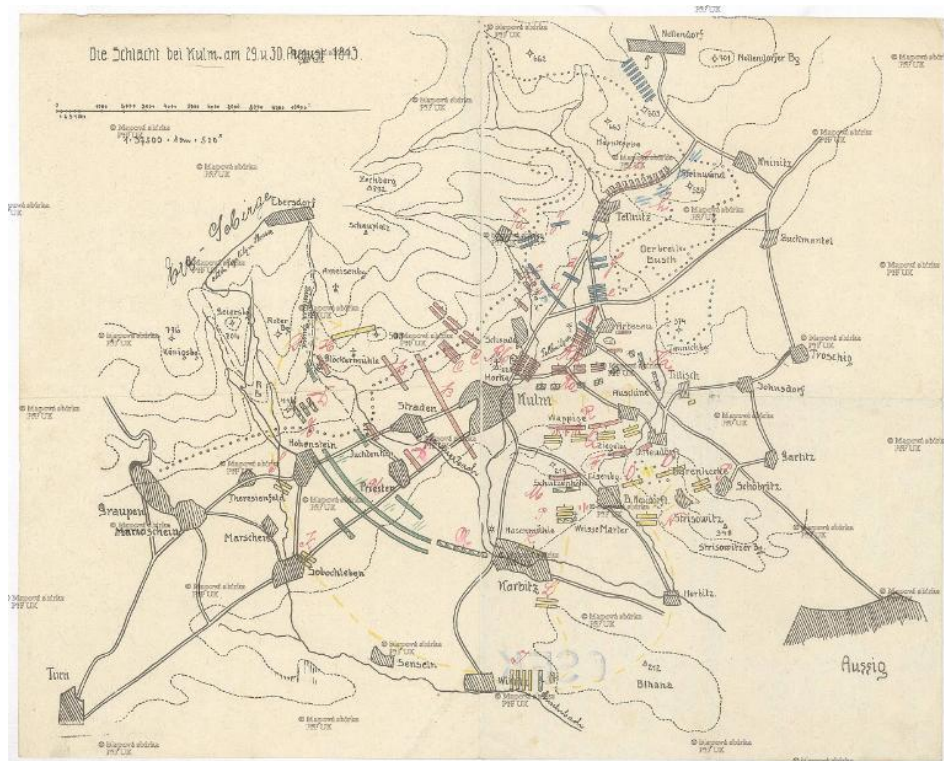
Při identifikaci území samotného bojiště je také vycházeno jednak ze starých map, které jsou uloženy v mapové sbírce Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, Vojenské historické mapy a také z podkladů a informací webové databáze Zaniklé obce v souladu se stručným popisem bitvy v podkapitole [3.9.2 Rozhodující střetnutí u Chlumce](#), která je zaměřena i na dané území a okolí bojiště a jednak z mapy aktuální.

Jako první dohledané znázornění území bojiště zobrazuje Mapa 1. Mapa je publikována pod názvem Die Schlacht bei Kulm am 29. u. 30. August 1813, jejíž autor není uveden. Je psána v německém jazyce, měřítko 1: 37 500 (zobrazeno v levé horní části mapy pod jejím názvem) viz Obrázek 7 Výřez Mapy 1 – Název mapy a měřítko. K mapě chybí, resp. není zhotovena, legenda. Lze v ní však vyčíst obce, které jsou znázorněné jako černě šrafované plochy s německými názvy, celkem je těchto ploch (obcí) 32, viz Obrázek 8 Výřez Mapy 1 – zaměření na obec Chlum, kopec Horku a Telnici, kde je současně vyznačen objekt kaple. Na mapě jsou tedy vyznačeny a pojmenovány některé objekty např. Juchten Kap (Juchtová kaple). Dále jsou na mapě zakreslené cesty a silnice (černá dvou čára s bílou středovou linií), které jsou v místech obcí přerušeny. Potoky jsou vyznačeny černou čarou, která protíná i cesty a obce, některé jsou označeny názvem. Jedná se o menší vodní toky. V dané oblasti, jelikož se jedná o podhůří, se větší vodní tok nenachází. Zároveň lze usoudit (v porovnání s aktuální mapou území), že další vyznačená místa na mapě Mapa 1 – vykroužkované prostory a čárkované vrstvy, jsou zřejmě hranice lesů. Také jsou zde vyznačeny kvóty s výškou, pojmenované jsou jen některé (Digitální univerzitní repozitář 1813–1870).

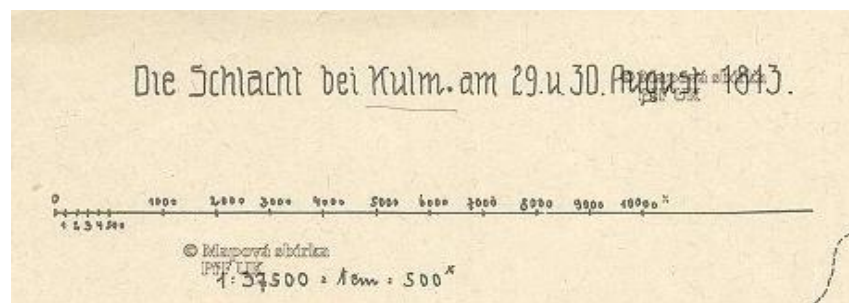
Samotný průběh bitvy je zakreslen barevnými plochami: Rakousko žlutě, Prusko modře, Rusko zeleně a Francie červeně. Jsou zde také vidět typy vojenských jednotek. Jízda je v mapě zaznamenána plochou, rozdělenou na menší obdélníkové části rozdělenými

uhlopříčkou napůl, jedna polovina je bílá a druhá má příslušnou barvu ke své jednotce. Pěchota je vyznačena jednolitou plochou a opět v odpovídající barvě jednotky. Zároveň je na mapě vyznačeno dělostřelectvo v podobě třech čar, prostřední delší a po bocích krátké – připomíná tvar děla. Na mapě je dále červeným písmem zaznamenáno u každé jednotky/praporu písmeno označující jeho název a velitele.

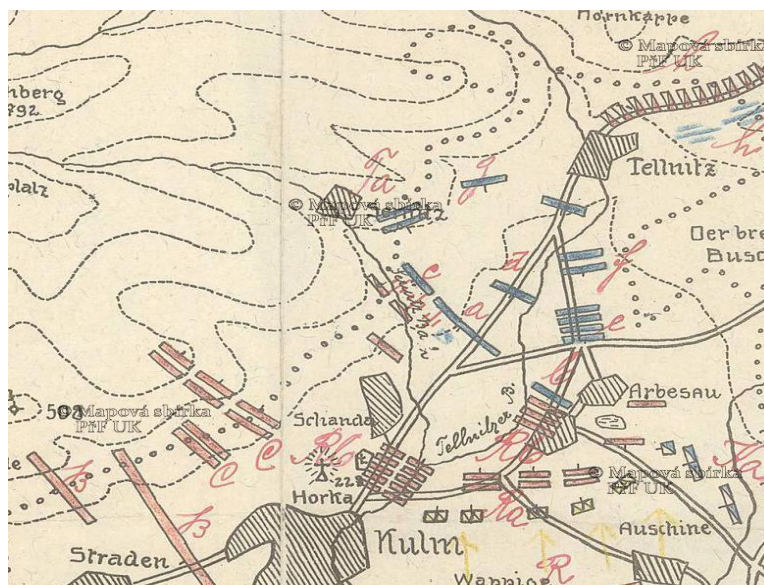
Příloha 2 diplomové práce zároveň uvádí shodnou mapu s vlastním zvýrazněním rozmístěných vojsk pro lepší přehlednost a současně další historické mapy ze soukromé sbírky J. Bureše

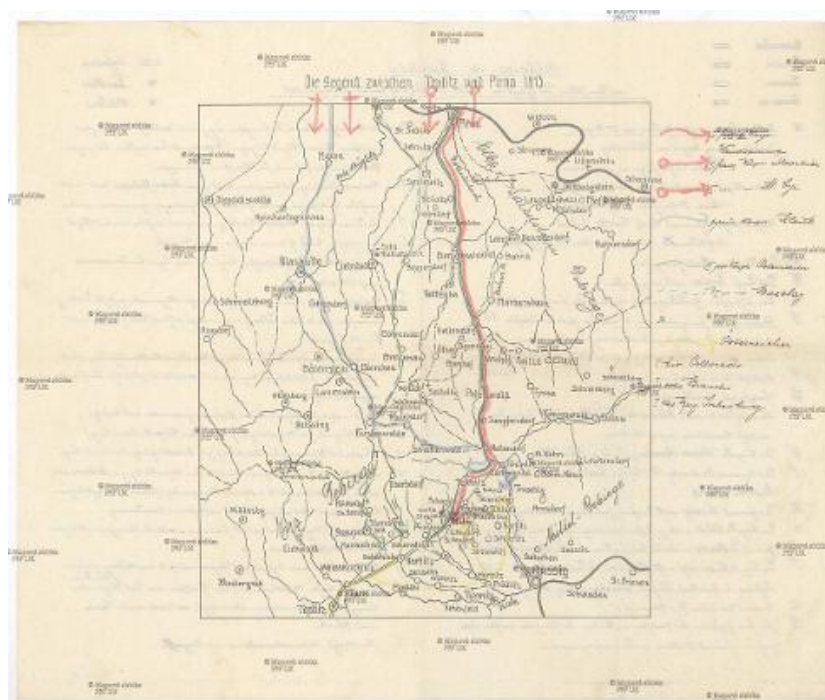
Mapa 1 Die Schlacht bei Kulm am 29. u. 30. August 1813 (rukopis)
Zdroj: Digitální univerzitní repozitář

Obrázek 7 Výřez Mapy 1 – Název mapy a měřítko

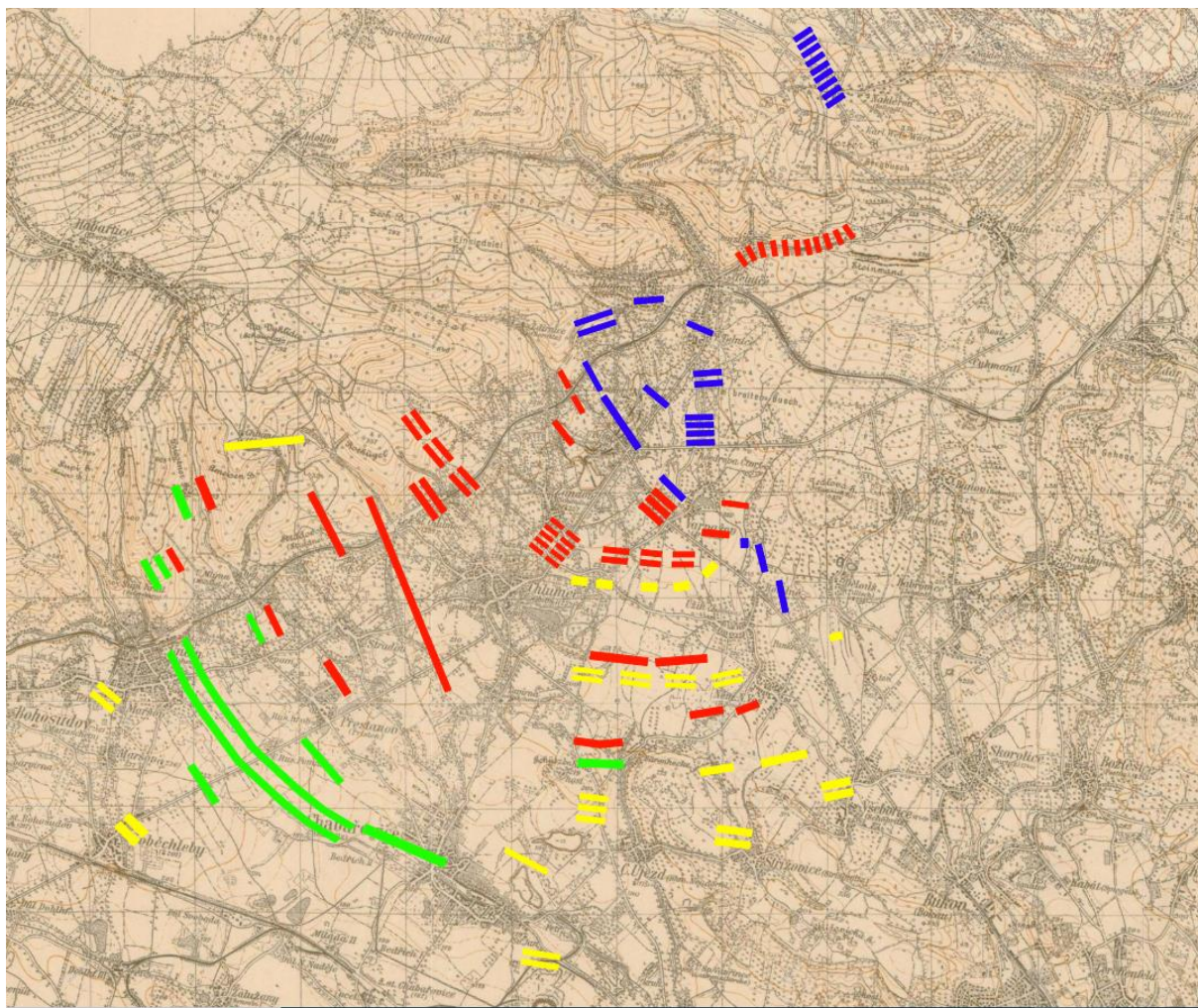
Obrázek 8 Výřez Mapy 1 – zaměření na obec Chlum, kopec Horku a Telnici

Mapa 2 Stará mapa ústupů Zdroj: Digitální univerzitní repozitář

Mapa 2 zobrazuje náčrt ústupu Rusů v území a pronásledování francouzským generálem Vandammem, kdy se francouzský předvoj několikrát střetl s ustupujícími Rusy, ti se však dostali skrz Nakléřovský průsmyk a prošli Chlumcem až k Přestanovu. Zároveň je zde zaznamenán příchod Spojenců ke Chlumci v průběhu bitvy. Opět zde koresponduje označení armád: pronásledující Francouzi jsou zobrazeni červeně, rakouské posily žlutě, ustupující Rusové zeleně a nejdříve ustupující a následně posilující Prusové, jsou vyznačeni modře.

Samotné území, na kterém se bitva odehrála, mělo své strategické výhody společně s aktuálním počasím. Chlumeck a zejména kopec Horka byl obsazen francouzskou armádou a sloužil jako strategické místo, kde si armáda postavila hlavní stan a odtud generál Vandamme sledoval bitvu a rozhodoval o důležitých milnících bitvy. Traduje se však, že právě velkou roli mělo i počasí (mlha, déšť, zima, bláto), z kopce Horka nebylo vidět na svahy dolů kvůli stoupající mlze apod.

Mapa 3 Zakreslení boje do staré mapy pro následné zhodnocení území a strategie bitvy (vlastní zpracování za pomoci Ing. Kocourka – GIS MVČR do mapy z archivního katalogu vojenského mapování)

S odkazem na mapu Mapa 3, dříve uvedený strategický popis boje územím a na základě poznatků z rozhovoru s panem Burešem, při zakreslení rozmístění armády je patrné, že ruská armáda byla rozestavěna kolmo na Teplickou silnici, čímž ji zatarasili, Krušné hory je kryly zleva. Což způsobilo, že Francouzi nemohli použít obchvat, hory bylo nemožné v místech projít (vysoká nadmořská výška, nepřístupnost, plus aktuální počasí). Strategické postavení Rusů spočívá i v zázemí ve vesnicích, neb mohli využít ke své ochraně a jako tůl místní budovy

(pozn. v obci Stradov je zachována budova s dělostřeleckými koulemi z té doby ve zdi). Francouzi měli ze začátku početní převahu a výrazně lepší velitelské zázemí – stanoviště na vrchu Horka (severní okraj Chlumce). Francouzi své jednotky však soustřeďovali na bojiště postupně. Z mapy lze zpozorovat, že pravé ruské křídlo bylo možným místem pro zaútočení – žádné překážky ani problém s dostupností. Samozřejmě bitva měla svůj časový průběh, jednotky se dále posouvaly, měly své strategické pozice apod.

Významným územím bitvy je Nakléřovský průsmyk. Jedná se o horské sedlo s nadmořskou výškou 679 metrů. V historii byl průsmyk strategickým přístupem do Čech – obchodní i válečná cesta, nebo také cesta pašeráků, či Srbská stezka. Odděluje Děčínskou vrchovinu a Krušné hory. Ve středověku byl průsmyk úzký a strmý (komplikace zejména pro obchodující formany, museli přepřahávat, čekat na protijedoucí vozy, začalo se mu říkat „Čekací údolí – Tschekenthal“, někdy také bylo označováno jako „Holzgrund – Dřevěné údolí“, neboť zde rod Vartenberků po místním potoce – zárodek Jílovského-Klíšského potoka, plavíval dříví z vrchu hor až do 30. let 20. století (pozn. poté, když byla postavena silnice, plavení skončilo)), (Severní Polabí, 2010). Tímto průsmykem několikrát táhla vojska a udály se zde významné historické události (viz kapitola [3.3 Významné bitvy a události na definovaném území](#)).

V průsmyku stával nakléřovský kostel sv. Josefa, z jehož věže právě Napoleon sledoval průběh bojů (Švankmajer 2004). O objektech využitých v bojích a jejich dochovanosti více pojednává kapitola [3.10 Objekty využitě v průběhu bitvy pro vojenské operace](#). Nyní je na jeho místě velký dřevěný kříž, od něž vede polní cesta na vrchol Nakléřovské výšiny (704 m n m). Výšina poskytuje rozhled na České středohoří, odkud lze spatřit Milešovku, Kletečnou, Sedlo, Hazmburk, Lovoš a na opačné straně Tiské stěny, Děčínský Sněžník a Lužické hory.

Co se týče informací za účelem srovnání tehdejšího a aktuálního složení obyvatelstva, doložitelné zdroje k datům například z Nakléřova jsou až z roku 1654, z Berní ruly, což je první úplný soupis daňových povinností v Českém království. Katastr někdejšího Nakléřova se rozkládal v nadmořské výšce mezi 525 až 700 m n.m., ves se nacházela od pol. 13. století v rámci procesu řízeného osídlení v nejvýchodnější části náhorní plošiny Krušných hor společně s Petrovicemi, Krásným Lesem, Větrovem a Habarticemi a spojovala se s kolonizací iniciovanou z děčínského správního centra a současně dávána do souvislosti s vybudováním hradu Königstein (dnes Sasko) českým králem Přemyslem Otakarem I. (Velínský 1998). V roce 1654 zde bylo evidováno 91 osadníků, z toho bylo 60 sedláků, 19 chalupníků a 12 domkářů (Jirásková 2007). Počet, respektive vývoj obyvatelstva lze řádně sledovat až od roku 1869, kdy došlo k tzv. prvnímu modernímu sčítání lidu. **Příloha 3** uvádí v přehledové tabulce

vývoj obyvatelstva na dotčeném území právě od roku 1869. Je však nutné upozornit na významný milník změny vývoje obyvatelstva, kdy po válce došlo k postupnému vysídlení původních německých obyvatel. Dále například od roku 1950 byl Nakléřov, coby součást uzavřeného pásma vojenského újezdu, zcela vylidněn. Podle sčítání lidu z roku 2011 v Nakléřově trvale žilo 19 obyvatel, z čehož jeden občan byl ekonomicky aktivní, v Telnici 692 obyvatel. V roce 2021 bylo v Nakléřově evidováno 6 obyvatel, v Telnici 675. V Petrovicích od roku 1869 došlo k poklesu obyvatel z 5 572 na 868. Naopak stav obyvatel v Chlumci je výrazně vyšší, k 31. 12. 2021 se jednalo o 4 250 obyvatel a v roce 1869 byl stav 1 684 obyvatel (ČSÚ 2022).

Dle Chlumecké kroniky (2012) je o Chlumci první historická zmínka v roce 933 v listině Boleslava II. V průběhu předmětné bitvy celá ves padla plamenem, neboť se právě nacházela ve středu bojiště. Zázrakem zůstala dochována kaple sv. Jana Nepomuckého, která ve středu vsi stojí dodnes. Obec se pyšnila selskými staveními, avšak v roce 1970 zde došlo k masové výstavbě panelových domů (zhruba 1100 bytových jednotek) a další objektů občanské vybavenosti. Zajímavostí této vsi bylo, že dle územního plánu měla být tato obec zbourána a mezi Chlumcem a Unčínem mělo být vybudované zcela nové panelové sídliště pro zhruba 30 tis. obyvatel (avšak po pádu komunistického režimu od tohoto bylo ustoupeno). K Chlumci byl v roce 1976 připojen Stradov a v roce 1980 Žandov. Ke sloučení obcí došlo za účelem tvorby většího hospodářského celku (zemědělské výroby), a zároveň v souvislosti s rozvíjející těžbou hnědého uhlí, kvůli které byly okolní obce zlikvidovány a obyvatelstvo přesídleno do Chlumce. Čímž došlo k narušení venkovského rázu obce (pozn. z tohoto důvodu je vyšší počet obyvatel v Chlumci). Vesnice Dolní a Horní Varvažov byly důsledkem těžby vylidněny a zanikly.

S ohledem na rozsáhlé zprůmyslnění celého pásu podkrušnohorských měst od Ústí nad Labem přes Teplice, si okolní města Duchcov a Litvínov vyžádala velký přísun nové pracovní síly právě z těchto oblastí. Dříve málo výnosné zemědělství v klimaticky nepříznivých polohách a drobná řemeslná výroba či podomní prodej byly nahrazeny rozvíjejícími průmyslovými aglomeracemi. Podkrušnohorské pásmo bylo postupně vybaveno hustou železniční sítí. Zejména rozvoj těžby hnědého uhlí a průmyslové výroby lákal na lepší pracovní příležitosti. Krajinu a celé území bitvy těžba také zasáhla.

Příkladem je nejen obec Chlumec, ale celé její okolí. V roce 1975 zde byla zahájena těžba hnědého uhlí, v ústecké oblasti již v současné době není provozován žádný hnědouhelný důl ani lom. Následky těžby jsou znatelné a pro krajinu byly největším zásahem do celého uspořádání. V roce 1977 byla zahájena rekultivace tzv. „chlumeckého laloku“ – lomové jámy

Palivového kombinátu, čímž vznikla nová vodní plocha (Nový rybník), která nyní slouží obci pro rekreační účely. Pokud se podíváme na mapu Mapa 4, francouzské vojsko by tak nyní bylo umístěné přímo v tomto rybníku. Stejně tak v dolní části mapy je nově vzniklé jezero Milada, převážná část rozestavěné rakouské armády a část ruské by tak taktéž stála v jezeře. Jezero Milada tedy vzniklo sanací a rekultivací lomu Chabařovice – respektive jeho zbytkové jámy. Jezero je nyní využíváno pro rekreaci, sport, ale i pro sportovní rybolov. Velmi významná je také jeho funkce ekologická, krajinně estetická, především potom při spojení rekultivovaného území lomu a výsypek s okolní těžbou nenarušenou krajinou. V podstatě se jedná o první hydrickou rekultivaci takto velkého povrchového lomu v ČR, kdy po rekultivaci a sanaci byla zbytková jáma po těžbě zaplavována vodou (Palivový kombinát Ústí 2022).

Dále v roce 2006 byla uvedena do provozu dálnice D8. Dálnice v podstatě kopíruje trasu prastaré cesty (Solní cestu, Srbskou stezku), která spojovala Prahu se Saskem a srbskou Lužicí a která Krušné hory překonávala právě v místě Nakléřovského průsmyku. Původní silnice se neměnila (Varvažov – Telnice – Nakléřov), je zakreslená ve starých mapách zhruba z 15. st., cesta vedla do krušnohorských průsmyků (z vyprávění lze doslechnout, že do Čech přes kopce přicházelo zlo). Při různých stavbách se zde našli i bronzové sekerky (cesta nebyla osídlená, ale velmi frekventovaná, nad Telnicí pravá strana). Směrem doleva od údolí jsou k nalezení štoly ze 13. a 14. st., kde se těžila měď a cín a na Nakléřově snad i zlato. Následně v 18. st. v dole pod kopcem došlo k nálezům uhlí. Obyvatelstvo této krušnohorské oblasti bylo odkázané tradičně na málo výnosné zemědělství v klimaticky nepříznivých polohách, drobnou řemeslnou výrobu a podomní prodej.

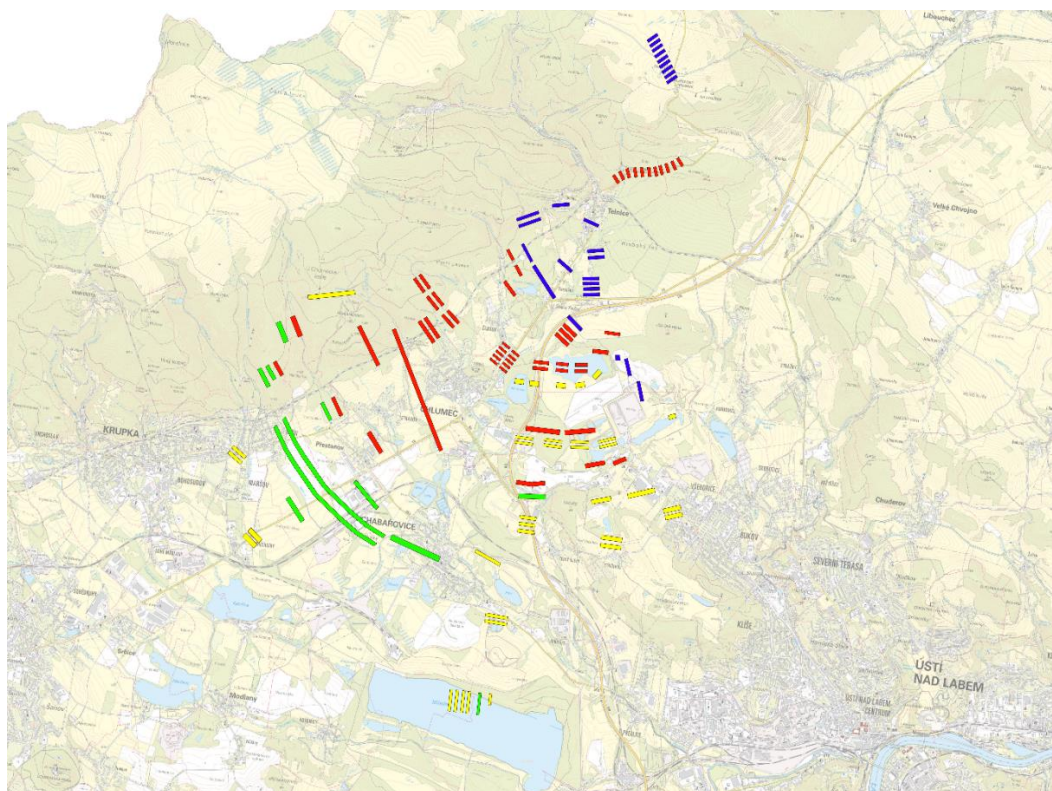
Východní Krušnohoří má stále komplikovanou komunikační dostupnost zejména v zimním období. Nejblíže k předmětné oblasti (Nakléřovu) je trať Duchcovsko-podmokelské dráhy z roku 1871 vedená z části úpatím hor, nejvýše položenou stanicí byla Telnice (pozn. vzdušnou čarou něco přes 2 km od Nakléřova). Sice plán výstavby další lokální tratě (z Ústí nad Labem kolem Nakléřova přes Tisou a Petrovice do saského Langen-Hennersdorfu) existuje, ale nebyla realizována (Jirásková 2007). V roce 1871 byl z Děčína pod Krušnými horami přes Telnici do Oldřichova u Duchcova zahájen provoz na železniční trati, které se říká Kozí dráha. V roce 2007 byl provoz na trati ukončen. V roce 2021 bylo rozhodnuto Kozí dráhu částečně zachovat pro další generaci a dne 26. března 2022 (po 15 letech) byl obnoven provoz v úseku Děčín hlavní nádraží – Telnice (Teplický deník 2022). Opět tato dálnice a trasy samozřejmě do původního území zasahují a mění krajinu.

Nelze opomenout faunu a flóru, které se též přeměna krajiny dotkla. V druhé polovině 20. st. docházelo k poškození krušnohorských smrkových porostů imisemi. Následně v 60.

a 70. letech z tohoto důvodu zde byla vytvořena pásma ohrožení dle koncentrací oxidu siřičitého. Na počátku 80. let náležela oblast Nakléřova do pásma B, kde se životnost porostů pohybovala mezi 21 a 40 lety (Walczak et al 2021). Situace se začala významně zlepšovat od 90. let, především díky odsíření uhelných elektráren. Kvůli tomu byla zavedena nová metodika definující jednotlivá pásma dle dynamiky zhoršování stavu lesů. K roku 2004 se většina lesů v okolí Petrovicka/Nakléřova řadila do kategorie slabě poškozených porostů. Pro další informace týkající se ochrany, krajinného rázu a zachování vybraných biotopů v této oblasti je odkazováno zejména na publikaci Lesesteinwälle im sächsisch-böhmischen Erzgebirge/ Agrární valy a terasy na české a saské straně Krušných hor (Káčerik et al 2017).

Významnou změnu krajinného rázu lze také spatřit u pomníku generála Vandamma, místo jeho zajetí, jednalo se o Asmanovu louku ve Ždíreckém údolí nad Žandovem. (Nejen) z této louky se stal díky zmíněnému odsunu německy hovořícího obyvatelstva zalesněný prostor, nyní s celkem velmi špatně dostupným terénem k pomníku (viz **Příloha 4**), neboť se o tyto pozemky pak nikdo nestaral, zůstaly ladem.

Autor tuto kapitolu považuje uzavřít faktem, že území bylo značně negativně poznamenáno důlní povrchovou i hlubinnou hnědouhelnou těžební činností a původní terénní konfiguraci je možné pozorovat pouze uvnitř daných území, zůstaly zde návaly, byly vytvořeny umělé vodní plochy. Významným faktem byl odsun sudetských Němců, a následně v další etapě kolektivizace a socializace vesnic, kdy se na pozemcích nehosponařilo, byly ponechány ladem, přerušila se kontinuita hospodaření, došlo k odlivu obyvatel z venkova do měst. Dále krajinu výrazně změnily průmyslové parky, kdy u hlavního tahu, I/13 z Teplic do Ústí u Přestanova, přímo naproti ruskému pomníku bitvy a hřbitova padlých vojáků, od roku 2014 postupně vznikaly velké průmyslové haly a v podstatě byla i zabrána velká část zemědělské půdy. O dalším budování hal je uvažováno, vzhledem k tomu, že značně narušují památku bitvy padlých vojáků i značnou dopravní zátěží (iDNES.cz 2019). Tyto popsání změny lze spatřit níže v mapách Mapa 4 (zakreslení armád do aktuální mapy) a Mapa 5 (vojenské mapování 1891-1955).

Mapa 4 Zakreslení vojsk do aktuální mapy definovaného území bojiště
(vlastní zpracování za pomoci Ing. Kocourka – GIS MVČR)

Mapa 5 Generální mapy 3. vojenské mapování 1891-1955, zdroj: Geoportál ČÚZK

4 Vyhodnocení zachovalosti krajinného rázu místa bitvy pro využití v oblasti cestovního ruchu

S odkazem na průběh boje viz podkapitola [3.9.2 Rozhodující střetnutí u Přestanova, Chlumce a Varvažova](#) a kapitoly týkající se identifikace území bojiště v době bitvy a změnou území (podkapitola [3.1](#) a [3.11](#)), samotná bitva probíhala skutečně na rozsáhlém území krušnohorského předhůří – zhruba 749 ha. Samozřejmě kromě množství lidských obětí měla bitva významné následky i na krajinu, zničeny byly obce: Chabařovice, Stradov, Žandov, Roudné, Dolní Varvažov a Chlumeč. Toto rozsáhlé bojiště je prohlášeno (respektive chráněno) od 1. 7. 1996 za památkovou krajinou zónu (PKZ), přičemž hodnoty PKZ spočívají ve vnímání symboliky daného místa, kde se udály zlomové nebo alespoň významné historické události, a na kterém jsou postaveny různé památníky, sloužící jako upomínka na významnou vojenskou operaci. Jedná se však i o místa pietních památek všech, jejichž ukončené (padlé) životy často souvisejí s milníky dějin daného národa (Památkový katalog 2022).

V předchozí části diplomové práce bylo rovněž zmapováno území a jeho změny nejen v souvislosti s bitvou, ale také zásahem do vývoje krajiny lidskou činností, krajina tedy byla značně poznamenána jednak sociopolitickým zásahem, ale především důlní povrchovou i hlubinnou hnědouhelnou těžební činností.

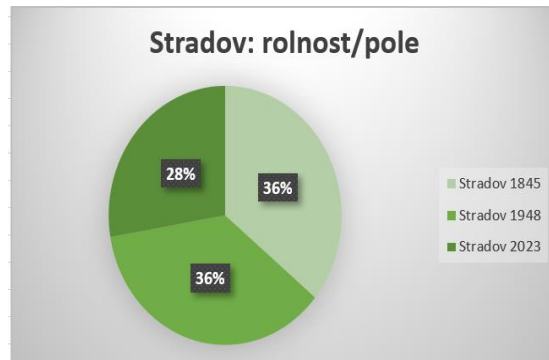
Pro identifikaci změny v krajině, především ve využití půdy od období Bitvy u Chlumce 1813 až do současného stavu, posloužilo srovnání na základě ukazatelů z map: Originální mapy stabilního katastru, především z Povinných císařských otisků stabilního katastru, které zaznamenávají využití půdy v letech 1826–1843. Tyto mapy obsahují barevné rastrové kopie císařských otisků a zachycují původní stav krajiny bez dodatečného zákresu pozdějších změn, v kopiích je zaznamenán stav k období 1845 a k 1948. Ukazatele jsou porovnány s ukazateli o současném stavu krajiny (2023), které byly zjištěny z aktuálních digitálních map dotčeného území (Statických údajů ČZÚK). Výsledky jsou zaznamenány tabulkovou formou: **Příloha 5** a Povinné císařské otisky předmětných území uvedeny v **Příloha 6**.

Vybráno bylo území bitvy s obcemi Chlumeč, Přestanov, Stradov, Žandov, Telnice, Varvažov. Z této tabulky jsou znatelné značné proměny ve využití půdy, například co se týče v té době rolností, z níže uvedených grafů (Grafy 1-7) lze na první pohled vyčíst, že využití zemědělské plochy v té době na území Přestanova, Stradova, a Chlumce (1845) bylo znatelně vyšší, v roce 1945 došlo k významnému poklesu a v roce 2023 se v podstatě navrátilo obdobné využití. Znatelný rozdíl je u Telnice, kde došlo v roce 2023 k velmi značnému poklesu, zejména

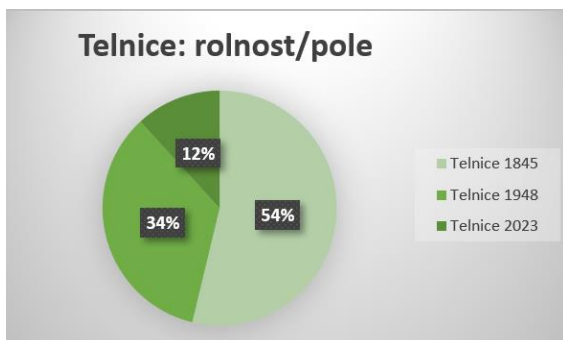
v Telnici až na 12 %. Je však nutné upozornit, že označované rolnosti z Císařských záznamů obsahují i rolnosti s ovocnými stromy, vinou révou, střídavě loukou apod., dnes jsou výměry zaznamenávány pouze jako orná půda (pole).

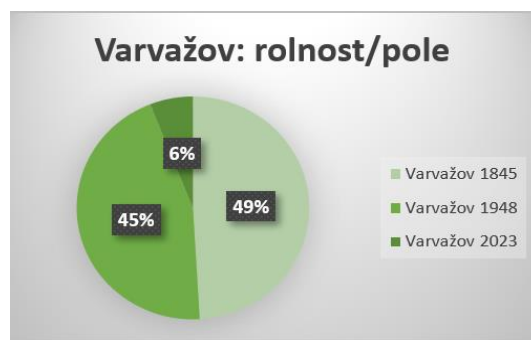
Graf 1

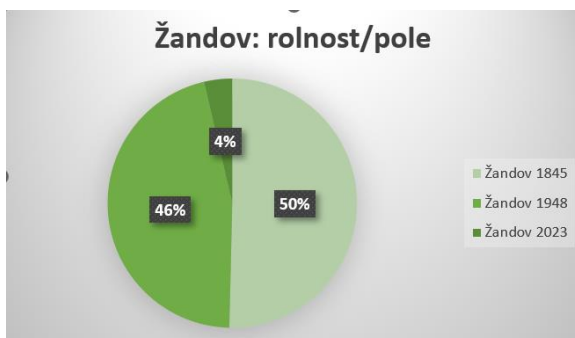
Graf 2

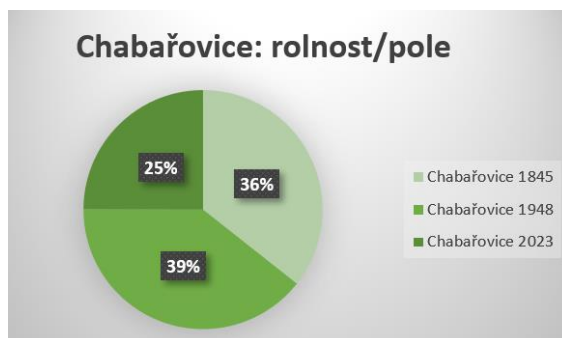
Graf 3

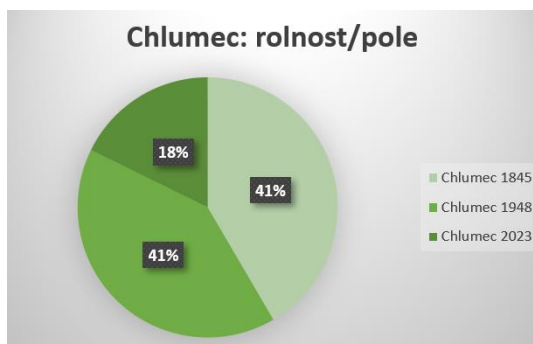
Graf 4

Graf 5

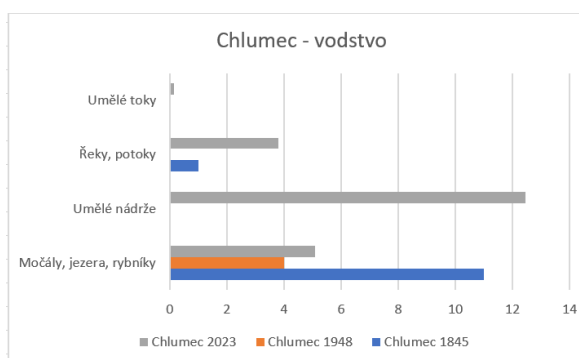
Graf 6

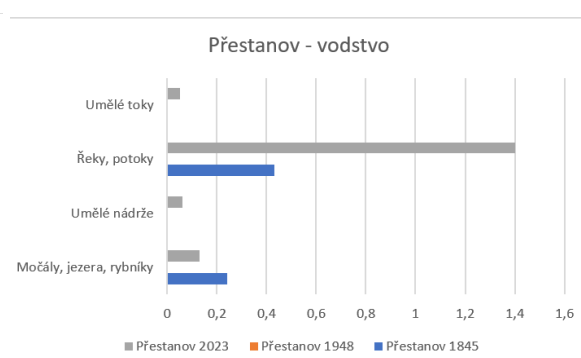
Graf 7

Graf 1-7 Proměny rolností/polí v období 1845, 1948 a 2023 (rok 2023 jiná definice pole), vlastní zpracování

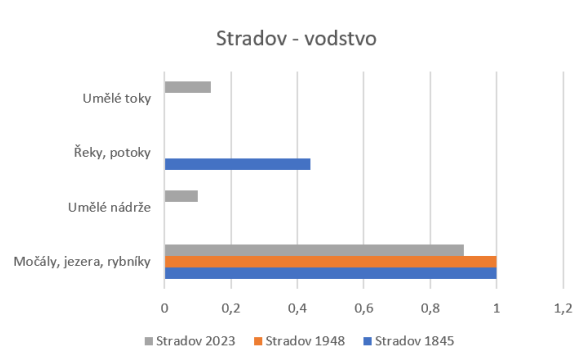
Druhým příkladem proměny krajiny za dané období bylo vybráno vodstvo v tomto definovaném území. I zde došlo ke znatelným změnám, zejména tvorbou umělých nádrží a rybníků, znázorněné níže v grafech (Grafy 8-14), a to z důvodu revitalizace po těžbě uhlí.

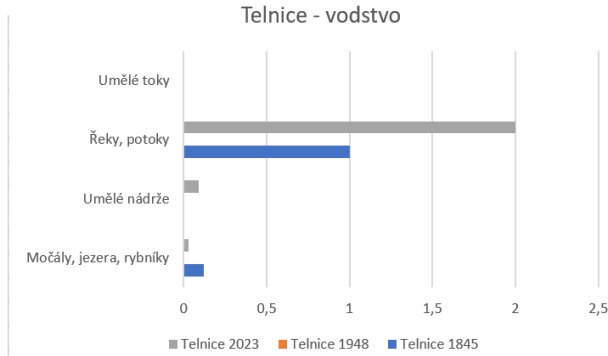
Graf 8

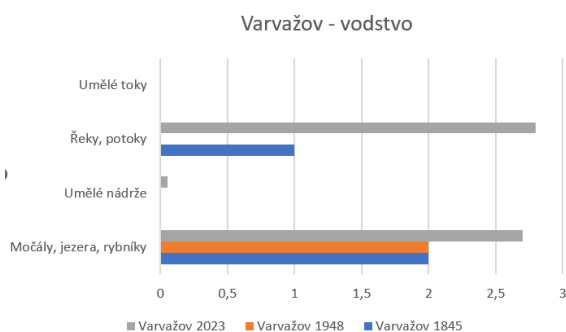
Graf 9

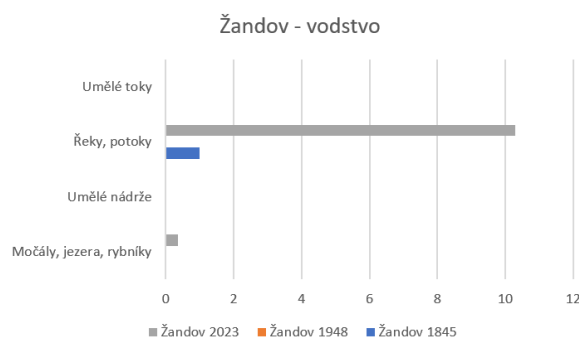
Graf 10

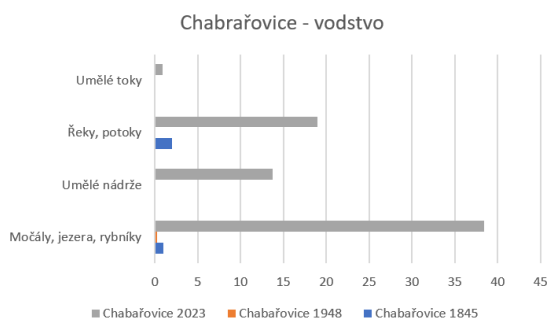
Graf 11

Graf 12

Graf 13

Graf 14

Graf 8-9 Proměny vodstva v období 1845, 1948 a 2023, vlastní zpracování

4.1 Památníky bitvy u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813 a další kulturní objekty

Pro zhodnocení krajiny za účelem využití v oblasti využití cestovního ruchu je vhodné definovat i objekty kulturní a historické, tedy ty, co byly postaveny až po bitvě, včetně pomníků, které jsou v podstatě hlavní atraktivitou celého definovaného území. Je však nutné upozornit, že vedle těchto pomníků vznikly desítky dalších v severozápadních, středních i východních Čechách, které mají souvislost s popisovanou bitvou. Např. v Ústí nad Labem, v Dlouhé ulici se nachází pamětní deska z roku 1996, která připomíná smrt rakouského dragouna Friedricha Jordana v boji za osvobození města (tato deska nahradila zaniklou pamětní desku z roku 1868).

4.1.1 Památníky bitvy u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813

Na území bojiště vznikaly pomníky v podstatě hned po ukončení bitvy. Jedná se o unikátní soubor, který připomíná jednu z nejvýznamnějších bitev napoleonských válek, která fakticky zachránila české země a rakouskou monarchii od obsazení francouzskými vojsky a dále připravila cestu k o něco slavnější bitvě národů u Lipska. Jak je vidět na Obrázku 5, pomníky se vyznačují vysokou výtvarnou uměleckou kvalitou a zastoupením nejvýznamnějších

dobových umělců, např. Julius Schmiedel z Prahy, Adolf Mayerl, Antonín Plass, Karel Krattner (Jubilejní památník v Chlumci), anebo také při jejich odhalení, či položení základního kamene, byli přítomni významné osobnosti (např. u Ruského pomníku v Přestanově byl za přítomnosti ruského cara Mikuláše I., pruského krále Viléma III. a rakouského císaře Ferdinanda I. Položen základní stavební kámen).

Popis památníku obsahuje jak ověřené údaje dostupné z informačních zdrojů, tak z komentované prohlídky a „místních“ informací.

Obrázek 9 Soubor pomníků na dobové pohlednici zachycují stav k roku 1913, vydavatel Sládek R., Chlumec 1934 Zdroj: soukromá sbírka J. Bureš 2023

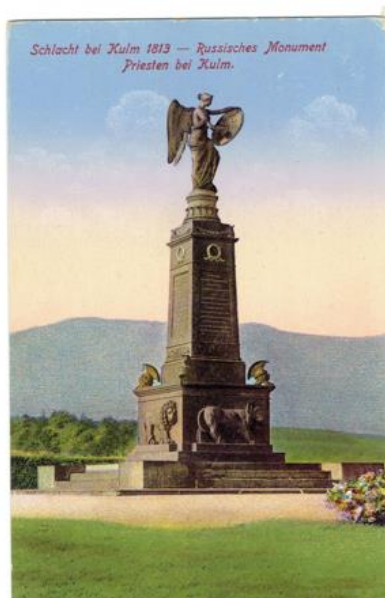
Ruský pomník v Přestanově

Základní kámen pomníku byl položen dne 28. 9. 1835 při setkání proti napoleonské koalici v Teplicích za přítomnosti ruského cara Mikuláše I., pruského krále Viléma III. a rakouského císaře Ferdinanda I. Samotné odhalení pomníku se konalo o dva roky později v den výročí bitvy (29. srpna 1837), přičemž odhalení již tolik slavné nebylo. Masivní pomník byl na místo převezen o dva dny dříve na 11 nákladních vozech a z jednotlivých částí sestaven. Jeho celková hmotnost se odhaduje na 28 tun, výška je 14 metrů. Je vyhodnocen jako nekrásnější pomník z toho souboru pomníků a jeho účelem je připomenutí na těžké boje, které zde svedly r. 1813 spojenecké armády Ruska, Pruska a Rakouska proti francouzské Napoleonově armádě (Houfek et al, 2013).

Zajímavosti: s odkazem na popis boje se jedná o místo, kde generál Ostermann-Tolstoj prvního dne bitvy přišel o svoji paži. Samotné pokládání stavebního kamene bylo velmi slavnostní, proslovy lemovaly vojenské jednotky sestávající z osmi pěších a dvou jízdních setnin. Dvorní rada a ředitel architektonické školy Petr Nobile předložil plány pomníku, reliéfní plastiky vytvořil Josef Max, pro nějž byla předlohou kopie helénské bohyně vítězství Niké, která byla

krátce předtím nalezena v italské Brescii. Kancelář Klement Václav Metternich přečetl text zakládací listiny a po církevním obřadu je spolu s pamětními mincemi uložil do dutiny v základním kameni. Panovníci (ruský car Mikuláš I., pruský král Vilém III. a rakouský císař Ferdinand I.) ji pak vlastnoručně opatřili krycí deskou, přičemž se jako první chopil zednického náčiní pruský král. V závěru slavnosti třikrát zazněly salvy pěšího vojska a dělostřelectva, jimž odpovídala děla na bývalém bojišti u pruského a rakouského pomníku ve Varvažově. U základny budoucího památníku stála čestná stráž šesti veteránů ruských gardových divízi. Vlevo od této základny se tyčil dřevěný model a naproti němu byl postaven pavilon pro slavnostní hosty. Strážní domek je nedílnou součástí pomníku, v interiéru je umístěná mapa a popis bojů, které zde proběhly. Dokonce v minulosti zde byly uloženy nalezené předměty z bojiště (Památkový katalog 2022). Na tomto místě padlo zhruba 4 000 ruských vojáků.

Jako další zajímavost je nutné zmínit, že dobové zprávy mluvily o tom, že zmíněna schránka, která byla uložena do dutiny základního kamene pomníku, má obsahovat listiny se vzkazy budoucím generacím. Při restaurování pomníku v roce 1982 došlo k otevření schránky, na kterou dohlížela zvláštní komise tehdejšího Okresního národního výboru v Ústí nad Labem s příslušníkem Sboru národní bezpečnosti. Jelikož do pomníku zatékalo, schránka byla značně zkorodovaná. Uvnitř byly nalezeny dva křehké tubusy ze zinkového plechu, ve kterých se nacházely listiny, na dně schránky ležela zmokvaná hnědá hmota, ze které následně vypadly mince, některé v podobě zcela zezelenalých plíšků. Hmota byla následně identifikována jako papír, kterým byly původně mince proloženy. Některé mince byly stříbrné, na kterých byly jakžtakž čitelné nápisy, na měděných nikoli, též se v tubách našly mince zlaté, které byly vyraženy speciálně k příležitosti stavby pomníku. Zlatá mince vyobrazuje pomník a latinský nápis „statečný gardový pluk ruský zvítězil u Chlumce 29. srpna 1813“ a na druhé straně „Ferdinand císař rakouský z Boží milosti uskutečnil myšlenku svého otce Františka a poručil vybudovat pomník v roce 1835“. Součástí nálezů byla i stříbrná deska s vyrytým popisem slavnostního položení základního kamene. Nález je uložen v Muzeu města Ústí nad Labem od 1. června 2013 na výstavě „Bitva u Chlumce 1813“ (Houfek et al, 2013).

Obrázek 10 Dobová pohlednice Ruského pomníku, vydavatel Karl Reichmann, Ústí n. L 1913 zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Obrázek 11 Aktuální vyobrazení Ruského pomníku, zdroj: Spolek pro vojenská pietní místa

Hromadný hrob

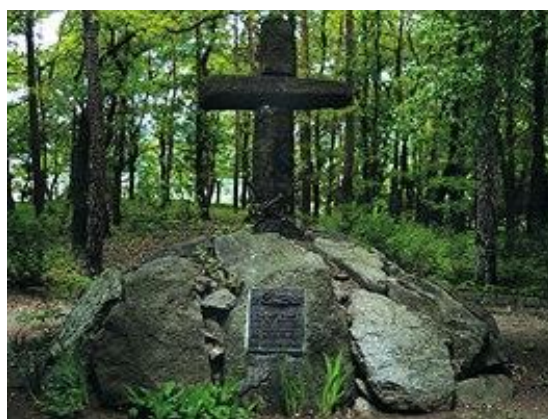
Hromadný hrob sebraný asi z 10 000 ostatků z celkových 20 000 vojáků padlých v bitvě u Chlumce a Přestanova se nachází v lesíku za ruským památníkem. Před lesíkem se nachází sloup z kamenných kvádrů, hrob je označen mohylou z balvanů s pamětní deskou. Na vrcholu mohyly se nachází latinský kříž. Zhruba 50 m jihovýchodně od hrobu se nachází tzv. pylon. Hrob nechal zřídit Chlumecký hrabě Josef Klement z Westphalenu. Místo bylo posvěceno v srpnu r.1835 a o rok později dne 29. srpna jej vysvětil chabařovický farář Adalbert Michl a kaplani Jakel a Göhring. Z Chabařovic až k hrobu bylo vedeno procesí za neustálého

vyzvánění Chabařovických zvonů. Do dnešní podoby byl areál upraven v roce 1933, kdy byl hrob renovován chabařovickou sekcí ústeckého horského spolku a okolí opatřeno lavičkami a struskovou cestou (Památkový katalog 2022).

Zajímavosti: vojáci byli po bitvě hned pohřbeni na místě, kde vydechli naposledy. Museli se pohřbívat velmi rychle, aby nebyly rozšířeny nemoci, hroby tak byly většinou mělké a při následných zemních pracích se po nějaké době ostatky dostávaly na povrch. Z tohoto důvodu hrabě z Westphalenu vyčlenil výše uvedený prostor a ostatky, které se dostaly na povrch tam nechal snést a pohřbít. Dodnes se dostávají na povrch ostatky těchto vojáků, naposledy se jednalo o nalezení ostatků při stavbě dálnice (byly uloženy na hřbitov do Chlumce).

Obrázek 12 pohlednice 1913, vydavatel Sládek, Chlumec, zdroj: soukromá sbírka J. Bureše

Obrázek 13 Aktuální podoba hromadné hrobu, R. zdroj: www.usti-nad-labem.cz

Jubilejní památník v Chlumci

Tento Jubilejní pomník byl postaven ke 100. výročí bitvy v roce 1913 podle návrhu architekta Julia Schmiedla, plastika lva od sochaře Adolfa Mayerla (žáka Josefa Myslbeka). Stavbu památníku realizoval stavitel Antonín Plass ze sousedních Chabařovic. Fresky kopule stropu slavností síně uvnitř památníku jsou pak dílem Karla Krattnera. Památník byl slavnostně otevřen 29. srpna 1913, za přítomnosti představitelů mnoha národů. Přítomní byli například: arcivévoda Karel František Josef Habsburský, budoucí císař Karel I., princ Lobkovic, vrchní komoří arcivévody, hrabě Thun, zemský místodržící, generál svobodný pán z Georgi, zemský ministr obrany, generál von Kessel zastupující německého císaře, představitelé vítězných armád a další příslušníci šlechty (Památkový katalog 2022).

Zajímavosti: ze všech památníků, které jsou spojeny s bitvou je tento nejmasivnější. Koncem 2. světové války byl památník poškozen stíhačkami Rudé armády, které si ze sochy lva na jeho vrcholu udělaly terč, do těla sochy pak začalo zatékat a hrozilo ji zřícení, roku 1973 tak byla místními dobrovolníky provedena alespoň základní oprava. Celkové rekonstrukce se památník

dočkal v roce 1993 a 1997, kdy došlo k opravě tělesa a následně k opravě vnitřních fresek. U tohoto památníku se konají každý rok pietní akce k uctění padlých vojáků v bitvě 1813 (Památkový katalog 2022).

Obrázek 14 Dobová pohlednice Jubilejního pomníku, vydavatel Karl Reichmann, Ústí n. L 1913
zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Obrázek 13 Aktuální fotografie z místa pomníku, zdroj: www.usti-nad-labem.cz

Pomník na paměť zajetí generála Vandamma

Popis: pomník leží severozápadně od zástavby obce Žandov nedaleko železniční trati, tvoří jej pískovcový jehlan s dělovou koulí na vrcholu, čelní strana je opatřena nápisem: Gefangenahme

des FRANZOSISCHEN HEERFÜHRER General Vandamme am 30. August 1813“ (Místo zajetí francouzského vrchního velitele generála Vandamma dne 30. srpna 1813).

Zajímavosti: pomník stojí na místě, kde byl 30. 8. 1813 nečekaně stržen z koně a zajat francouzský generál Vandamme ruskými kozáky, jednalo se o tzv. Asmanovu louku, nyní se jedná o zalesněný prostor se složitým přístupem k pomníku, zejména v období podzim/zima, kdy nejde přejít místní potok.

Obrázek 16 Dobová pohlednice pomníku na paměť zajetí generála Vandamma, vydavatel R. Sládek, Chlumec, 1913 zdroj: soukromá sbírka J. Bureš 2023

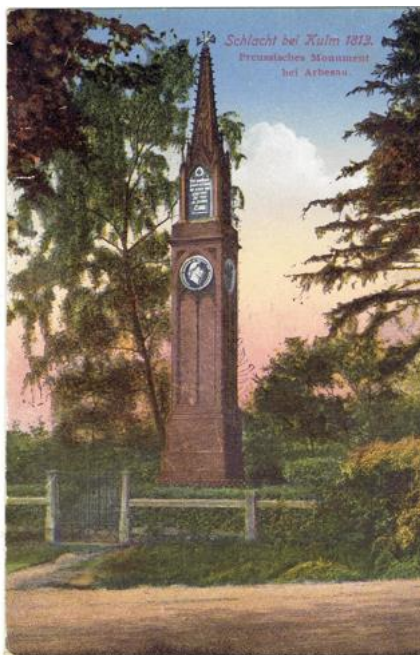
Obrázek 4 Aktuální fotografie z místa pomníku, 01/2023, zdroj: vlastní fotografie

Pruský památník ve Varvažově

Je nejstarší památník bitvy, odhalen 8. září 1817 za přítomnosti přední šlechty, nachází se při silnici do Teplic. Přední stěna památníku nese nápis Die gefallenen Helden ehrt dankbar König und Vaterland. Sie ruhen in Frieden. Kulm am 30. August 1813, což v překladu znamená: „*Padlým hrdinům* věnuje vděčný král a vlast. Odpočívajte v pokoji. Chlumec 30. srpna 1813“. Zhotoven byl podle návrhu Karla Friedricha Schinkela. V roce 1857 byl zvýšen do současné

podoby. Tento areál pomníku je doplněn „pilíři“ a přístřeškem s informacemi o bitvě v několika světových jazycích (Houfek at al, 2013).

Zajímavosti: o jeho významu pronesl slavnostní řeč kazatel Eyrlert, odhalení se účastnili i účastníci bitvy, mezi nimiž byl i generál Kleist, který provolal slávu vítězným panovníkům. Právě role generála, jak již bylo několikrát zmíněno, byla v tomto velmi důležitá, neboť Prusové svým nečekaným příchodem druhý den bitvy, při sestupování z hor, kde právě generál Vandamme pronásledoval Rusy, odřízli francouzské armádě ústupovou cestu do Saska, Generál Kleist za tuto akci získal šlechtický přídomek "von Nollendorf"- z Nakléřova, bohužel i přesto na dnešní podobě památníku není o generálu Kleistovi žádná zmínka. Paradoxem je, že na zadní stěně pomníku je připevněna novodobá pamětní deska, která je věnována vojákům I.francouzského sboru generála Vandamma. Bureš (2023) k zajímavostem doplnil, že projev Eyrlerta byl dokonce sepsán a vydán v knižním provedení roku 1817 v Litoměřicích, z důvodu toho, aby místní obyvatelé měli na paměti, jaká se zde odehrála tragédie. Obdivuhodné je, že kniha byla v té době vydána v českém jazyce.

Obrázek 18 Dobová pohlednice Pruského pomníku vydavatel Karl Reichmann, Ústí n. L 1913, zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Obrázek 5 Aktuální fotografie z místa pomníku 01/2023,
zdroj: vlastní fotografie

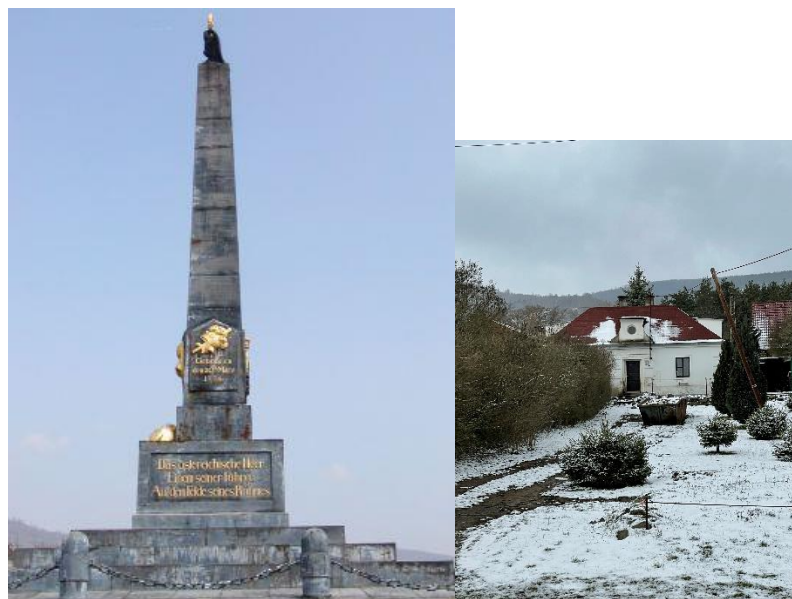
Pomník generála Colloredo-Mansfelda ve Varvažově (Rakouský pomník)

Jedná se o litinový pomník, který byl odhalen dne 17. 9. 1825 na počest hrdinských činů rakouského generála Jeronýma Václava Colloredo-Mansfelda. Nejedná se pouze o samotný pomník, ale patří k němu i sadová úprava a strážní domek. Pomník je honosný, doplněn pozlacenou sochou ležícího lva a profilem generála hraběte Colloredo Mansfelda na čelní straně, na vrcholu pomníku je rakouská orlice s vavřínovým věncem v zobáku. Okolí je parkově upraveno. K pomníku vede cesta a po jejích stranách jsou informační cedule a přístřešek. Součástí tohoto pomníku je i menší strážní domek, který je umístěný přes ulici. Domek je bíle omítnutý, střecha je kryta novodobou živичnou krytinou (Památkový katalog 2022).

Zajímavosti: přípravy na výstavbu památníku byly zahájeny krátce po generálově smrti (zemřel 5 let po bitvě), příprav se zhostil důstojnický sbor v čele s podplukovníkem Querlondem a majorem Spinetem, kteří považovali generála za strůjce vítězství (Památkový katalog 2022). Zároveň naproti pomníku po pravé straně byl postaven strážní domek, ve kterém žil vojenský vysloužilce, který se o pomník staral (uklízěl okolí, sekal trávu apod.). Poblíž domku a pomníku stojí budova poštovní stanice (z roku 1817, již nebyla součástí této operace, popsáno dále). Na tato místa jezdili lázeňští hosté z Teplic, a právě jak na poště, tak ve strážném domku byly k zakoupení suvenýry z té doby. Prvním strážcem obou Varvažovských památníků byl válečný vysloužilce Josef Beran. Za obydlí mu sloužil právě zmíněný strážní domek. Tento domeček je v současné době upravovaný a adaptovaný pro muzeum k bitvě u Chlumce.

Obrázek 6 Dobová pohlednice Rakouského pomníku vydavatel Karl Reichmann, Ústí n. L 1913, zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Obrázek 14 Aktuální fotografie z místa pomníku 01/2023, pomník a strážní domek zdroj: vlastní fotografie

Pomník všem obětem bitvy roku 1813 (neoficiálně nesprávně nazývaný jako Francouzský)

Pomník byl postaven do centra celého bojiště, kde docházelo k nejurputnějším bojům mezi Spojeneckou armádou a Francouzi. Stojí asi 500 m severozápadně od obce, u křižovatky silnic z Přestanova, Stradova a Unčina, v podstatě uprostřed silnic vedoucích na východ do Stradova a na jihovýchod do Přestanova. Na severní straně pomníku je deska s nápisem v německém

a českém jazyce a na jižním v ruském a francouzském jazyce: “ROZHODUJÍCÍ MÍSTO BITVY / U PŘESTANOVA / DNE 29. A 30. SRPNA 1813”.

Zajímavosti: tento pomník je často označován jako Francouzský, k této chybné domněnce je připisována událost, kdy se o pomník staral a pečoval Přemysl Filip, který na pomník položil pamětní ceduli francouzského generála prince Heinricha de Reuss-Schleiz, který padl u Klöckerova mlýna. Tento pomník jako jediný nese původní nápisy i ve francouzském jazyce (Památkový katalog 2022). Bohužel, na mnohých turistických portálech (turistika.cz, hrady.cz apod.) je stále označován jako Francouzský pomník.

Obrázek 22 Výstřížek z dobových novin, zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

Obrázek 23 Aktuální fotografie z místa pomníku 01/2023, zdroj: vlastní fotografie

Pomník ve Stradově

Pomník stojí poblíž kaple sv. Jana Nepomuckého z roku 1780 v centru obce Stradov, která byla během i po této bitvě zachována. Jinak obec Stradov byla bitvou vypálena (Bureš 2022).

Zajímavosti: památník obsahuje německé nápisy, a traduje se, že byl postaven jako památka na vypálení vesnice.

Obrázek 24 Aktuální fotografie z místa pomníku 01/2023, zdroj: vlastní fotografie

4.1.2 Další kulturní objekty pro využití krajiny v oblasti cestovního ruchu

Pro cestovní ruch mají význam i objekty, které přímo nesouvisely s bitvou, či byly postaveny až následně. Příkladem jsou například objekty v obci **Varvažov** a samotná obec, která v podstatě v důsledku bitvy 1813 vyhořela. V roce 1817 pak byl postaven na křižovatce hostinec s poštou a přepřahovací stanicí pro poštovní koně ústeckým poštmistrem Michaelem Ulbrechtem (Zaniklé obce 2022). Hostinec je v současnosti soukromým objektem a je využíván jako pension (viz **Příloha 7**). Kousek od hostince a naproti Rakouskému pomníku byl postaven strážní domek v roce 1825 (viz spojitost domku a pomníku v podkapitole [4.1.1](#) informace a zajímavosti k Pomníku generála Colloredo-Mansfelda ve Varvažově). Jako zajímavost lze také zmínit, že u Staré pošty se nacházel železný kříž se stopami střel z roku 1813, avšak byl v roce 1970 poražen traktorem, v roce 1808 ve Varvažově při odbočce směrem na Ústí nad Labem byl postavený tehdejší sedlákem Francem Hanschelem kamenný kříž, ten byl během bitvy poškozený střelbou, kdy jeho horní část se zřítila. Při celkové opravě krajiny v roce 1817 kdy byl postaven Pruský pomník, byl i tento křížek obnovený. Zhruba v roce 1970 do něj naboural traktor, kříž se zřítil a zmizel. Místní občané v roce 2008 kusy kříže našli ve strži při čištění lesa, ale jelikož nebyly dobové fotografie k tomuto kříži, nevědělo se, zda se skutečně jedná o onen ztracený. V roce 2015 se panu Burešovi podařilo v soukromých sbírkách Ústí nad Labem nalézt fotografie a porovnáním s nimi za účasti starosty Varvažova se zjistilo, že se skutečně jedná o tento kamenný kříž z doby bitvy. V roce 2015 při úklidu kostela sv. Josefa v Telnici, byla pod vrstvou nepořádku nalezena druhá polovina kříže a v témže roce byl slavnostně obnoven a postaven na identické místo. V podstatě nejstarší památka byla po 40 letech navrácena na své původní místo. Na kříži jsou dodnes díry po dělových koulích, kříž je popraskán a je rozpoznatelné, že je zhotoven z místního pískovce, který je hrubozrný, obsahuje i zkamenělé lastury ze dna moře, což je i místní geologická zajímavost.

Z **Chlumce** je vhodné zmínit trojbokou barokní kapli Westphalenů postavenou na kopci Horka. Tato kaple byla vybudována mezi lety 1690 až 1691, jejíž účelem bylo odvrácení morové epidemie v roce 1680. Na tomto kopci též generál Vandamme sledoval průběh bitvy (viz kapitola [3.9.2 Rozhodující střetnutí u Přestanova, Chlumce a Varvažova](#)). Kaple se dříve nazývala kaple Nejsvětější trojice, v roce 1838 byla pak následně v kapli zbudována hrobka rodu Westphalenů. Zcela na vrcholu kopce se pak nacházejí poslední čtyři kapličky křížové cesty, na kterých se bohužel podepisují vandalové. Dále se zde nachází kostel svatého Havla, byl postaven v 1.pol. 12.století a zasvěcen sv.Gotthardu. Následně byl v roce 1590 přestavěn Petrem Kolbelem do barokního slohu a byla k němu přistavěna hranolová věž. Během bitvy byl

kostel značně poškozen a zčásti zbořený. V letech 1847-1849 pak získal dnešní novogotickou podobu. Ve zdi kostela jsou náhrobní desky připomínající členy chlumecké rodiny Kolblů z Geisingu (Chlumeck 2023).

Snad první písemná zmínka o **Přestanovu** se nachází v královském příkazu na zničení tehdejšího dvora z roku 1348. Přestanov v 16. a 17. st. Patřil ke chlumeckému panství a až v souvislosti s popisovanou bitvou se dostal do širšího kulturního a historického povědomí. V roce 1925 obec zasáhlo hornictví, byly zde budovány hornické kolonie a v rámci celostátní integrace malých vesnic byl Přestanov od r. 1980 součástí sousedních Chabařovic a následně připadly pod správu Ústí nad Labem. Svou samostatnost Přestanov opět nabyl v r. 1993. V Přestanově se nachází část bývalé regionální železnice zvaná Kozí dráha (Přestanov 2023).

V souvislosti s bitvou jsou v podstatě celé severozápadní Čechy významným kulturním a historickým místem, neboť se staly jednak lazaretem pro tisíce raněných a umírajících vojáků (zejména Teplice), jejichž hroby lze nalézt i na Lounsku nebo Slánsku, ale také až v Praze. Spojenecká vojska, nejen francouzská armáda, potřebovala mít někde zázemí, přespávat, jíst a pečovat o koně. Veškerou tíhu neslo civilní obyvatelstvo a obce, kde se vojáci ubytovali. Často docházelo k rabování a k násilí na prostých lidech i ze strany spojeneckých vojáků.

4.2 Využití krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu a posílení mikroregionu – konceptuální návrh pro další potenciál

Jak bylo v předcházejících kapitolách popsáno, válečnými událostmi z roku 1813 jsou dotčeny v podstatě celé severní a západní Čechy. Především dotčené území je připomínkou bitvy v podobě několika pomníků a památnými místy. Pro využití krajiny k rozvoji cestovního ruchu a posílení mikroregionu díky rozsáhlosti území tak bylo vybráno Chlumecké bojiště a níže zpracován konceptuální návrh pro jeho další potenciál.

KONCEPTUÁLNÍ NÁVRH

využití krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu

Popisná část	
Název a poloha obce	Chlumeck, severozápad Čech, Ústecký kraj, okres Ústí nad Labem, blízkost hranic s Německem, geografická poloha: jižní úpatí Krušných hor
Stručná historie	Významná poloha již ve středověku: křižování Solní a Lužické stezky; v roce 1126 zde odražen vpád německého krále Lothara

	I., v roce 1426 zde zvítězili husité nad německými rytíři, v roce 1813 „ <i>Bitva u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813</i> “, převážná část obce byla zničena. Po roce 1945 odsun německy hovořícího obyvatelstva. 1959 výstavba tlakové plynárny, následovala povrchová těžba hnědého uhlí (likvidace okolních vesnic, přesun obyvatel do Chlumce). 1970–1980 intenzivní výstavba panelových domů, likvidována původní vesnická stavení a zemědělské statky.
Obyvatelstvo, věková struktura, vzdělanost	Počet obyvatel: postup vývoje počtu obyvatel více Příloha 3 a Příloha 8 Věková struktura: v posledních letech dochází k plynulému zvyšování podílu seniorské složky (65 a více let), která obecně i v celé ČR převyšuje dětskou složku (0–14 let) Příloha 8 Vzdělanost: nejvyšší zastoupení mají osoby se středním vzděláním včetně vyučení bez maturity a druhý nejvyšší podíl zaujímají osoby s úplným střední vzděláním, více Příloha 9
Bydlení	Na základě údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů 2022 bylo ve městě 571 domů a bytů 1 908 (ČSÚ 2021)
Zdravotní a sociální péče	Jeden praktický lékař pro dospělé, dále dochází na 2 hodiny týdně další jeden lékař. Jeden praktický lékař pro děti a dorost a jeden zubní lékař. Fyzioterapie. Jedna lékárna. Sociální služby: 2x dům s pečovatelskou službou.
Vzdělání	Základní škola, Muchova 228, Chlumec, sdružuje školní jídelnu a školní družinu. Základní umělecká škola Chabařovice. Městská knihovna. Dvě mateřské školy: Pod Horkou a Pohádka.
Další občanská vybavenost	Česká pošta, obvodní oddělení Policie ČR, bankomat. Menší prodejny maloobchodu: 1x smíšené zboží vietnamský prodejce, večerky, prodejna masa, cukrárna, prodejna květin, prodejna pro domácí zvířata, novinový stánek, stanice PHM, veterinář, kadeřnictví, pneuservis, autooprava.
Kultura	Kulturní dům. Kulturní památky viz Příloha 10 .
Sport	Sportovní areál: fotbalové hřiště, tréninkové fotbalové hřiště, 2 tenisové kurty, 2 volejbalové kurty. Letní přírodní koupaliště:

	Nový rybník. Nový a Zámecký rybník: rybolov. Tělocvična v ZŠ a školní hřiště i pro veřejnost: asfaltová plocha, běžecká dráha, doskočiště. Po městě dětská hřiště. Sportovní kluby a spolky.
Ekonomika a zaměstnanost	Přes ¾ obyvatel dojíždí do zaměstnání mimo obec. Minimální pracovní příležitost.
Podnikatelská aktivita	Registrováno 949 podniků, z toho 445 podniky se zjištěnou aktivitou.
Doprava	<p><u>Silniční doprava</u>: cca 13 km od Ústí nad Labem, 11 km od Teplic, 25 km od Děčína. Nájezd na dálnici D8 vzdálen 3 km. Správním územím města prochází dálnice D8, která je součástí evropské silniční trasy E55. Napojení města na dálnici D8 je zabezpečeno prostřednictvím silnic 1. třídy.</p> <p><u>Veřejná doprava</u>: hromadná autobusová doprava (linky 101, 121), dále zastávky pro linky od dopravců: BusLine,a.s., ČSAD Slaný a.s. a Arriva Teplice s.r.o. Nejbližší železniční zastávka se nachází v Krupce.</p> <p><u>Pěší doprava</u>: chodníky, propojení ve městě, mezi dalšími obcemi bez chodníku.</p> <p><u>Cyklistická doprava</u>: dvě cyklotrasy, č. 3009 (Krušnohorská magistrála č. 23 s rekreačním areálem Milada a Milešovským středohořím), č. 3074 (Ústí nad Labem s Krušnohorskou magistrálou).</p>
Průmysl	Dle národní databáze se na území města nenachází žádný brownfield.
Životní prostředí	<p><u>Půda</u>: převládá půdní typ kambizem. <u>Osy</u>: bučinná a hájová (nadregionální úroveň), regionální biocentrum Ždírnické údolí (vymezené na lesní půdě) a dílčí subsystémy vázané převážně na vodní toky (lokální úroveň).</p> <p><u>Výměra</u>: více než 1287 hektarů, více než 2/3 nezemědělská půda, zemědělská necelých 40 % rozlohy území města. Více Příloha 5.</p> <p><u>Vodstvo</u>: povodí Ohře, Dolní Labe a ostatních přítoky Labe. Obcí protékají potoky: Telnický, Šotolský, Chlumecký,</p>

	<p>Habartický, Ždírnický, Stradovský a Podhořský (charakter převážně horských bystřin, současně převážná většina z nich pramení v Krušných horách). <u>Vodní plochy</u>: Nový rybník, Zámecký rybník, rybník na Stradovském potoce, vodní nádrž ve Stradově (2x) a v Žandově.</p> <p><u>Ovzduší</u>: kvalitu ovzduší ovlivňuje zejména automobilová doprava, lokální topeniště na tuhá paliva a dále stacionární zdroje znečištění (jako je lakovna KLEMENT a.s.)</p> <p>Na území města se nachází evropsky významné lokality Natura 2000 - Stradovský rybník a Východní Krušnohoří.</p> <p>Veřejná prostranství a zeleň průběžně udržovány.</p>
Ubytovací a stravovací zařízení	<p>Restaurace: U Hasiče, U havrana, Na nádraží.</p> <p>Ubytovací zařízení: Restaurace penzion Chlumec</p>
Cestovní ruch	<p>Značné množství památných míst, pomníků a objektů, mnohé na cyklotrase. V okolí města CHKO České středohoří a CHKO Labské pískovce.</p> <p>Turistické cesty: zelená (Chlumec s Krušnohorskou magistrálou) žlutá (památná místa historicky významných bitev)</p> <p>Cyklotrasy: č. 3009 a č. 3074</p>

Rozbor aktuálního stavu pro stanovení potenciálu využití krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu	
Hlavní pozitivní faktory k cestovnímu ruchu	Hlavní negativní faktory k cestovnímu ruchu
<ul style="list-style-type: none"> - významné historické a kulturní místo, výhodná poloha - dostatek kulturních a památných míst - existence cyklostezek - chráněná krajinná oblast, atraktivnost prostředí 	<ul style="list-style-type: none"> - absence železniční dopravy - absence ubytovacích zařízení - minimální stravovací zařízení - nízká dostupnost zdravotní péče - nedostatečná občanská vybavenost (nabídka služeb, obchodů apod.) - nedostatečná podpora aktivit podél tras (absence drobného občerstvení, suvenýry)

<ul style="list-style-type: none"> - evropsky významné lokality NATURA (Stradovský rybník a Východní Krušnohoří) - možnost sportovního využití - existence spolků a sportovních klubů - pravidelné kulturní akce pořádané městem (Drakiáda, Masopust, atd.) - akce pořádané při příležitosti válečných událostí (bitva s Lotharem I., bitev Na Běhání, Bitva 1813) - existence areálů a prostor k akcím - zapojení místních obyvatel a akčních skupin - aktivita a propagace akcí ze strany města (web, zpravodaj, SMS pro místní) - dopravní dostupnost - využití externích zdrojů financování (EU, kraj, sponzoři) 	<ul style="list-style-type: none"> - absence technického zabezpečení (např. WC, lavičky, cykloservis) - zanedbané okolí rybníků, přístupových/pěších cest k pomníkům, - špatný stav významných objektů (kostel sv. Havla, uzavřený hotel Bonaparte...) - dopad těžby uhlí - absence návazných služeb pro cestovní ruch (půjčovna kol, koloběžek...) - některé části města bez napojení na kanalizaci - útlum investic - energetická krize - nedostatek parkovacích míst - intenzivní doprava na silnic I/13 a s tím spojené i hlukové znečištění
--	--

Potenciál: využití krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu

Krajina Chlumeckého bojiště disponuje značným potenciálem v oblasti cestovního ruchu, neboť se na ní nachází jednak značné množství kulturních památek (viz

9). Zároveň území zasahuje do chráněné krajinné oblasti a nachází se zde také evropsky významné lokality NATURA 2000: Stradovský rybník a Východní Krušnohoří. Na okraji Chlumce se nachází subvulkanický vrch Horka (313 m. n.m.) s kaplí Nejsvětější trojice, vrch spadá do krajinné památkové zóny. V bývalém Chlumeckém zámeckém areálu a parku vyrůstají dendrologicky cenné solitéry a listnaté porosty. Krajina tak skýtá i značnou ekologickou a historickou rozmanitost.

Dopravní dostupnost obce je též dobrá. S okolními spolky a městy obec pořádá příležitostní připomínkové akce k Bitvě 1813 pro zvýšení cestovního ruchu. Jsou zde vytvořeny umělé

<p>nádrže (následky po povrchové těžbě, zatopené lomy), určeny nejen k rybolovu, ale i relaxaci a koupání.</p> <p>Limitujícím či negativním faktorem pro využití tohoto potenciálu je zejména značná absence stravovacích a ubytovacích kapacit, dokonce i v okolí Chlumeckého bojiště došlo k postupnému zrušení (např. ukončení ubytování chatek v Žandově). Na trase po památnících bitvy je nedostatečné zázemí (lavičky, občerstvení), neexistují zde půjčovny kol, koloběžek, což je velmi moderním trendem a významnou podporou cestovního ruchu.</p>
<p>Návrhy/opatření na využití a rozvoj potenciálu krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu</p>
<p>Obecné opatření a návrhy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poskytnutí prostoru k rozvoji podnikání, - podpora drobného podnikání, - propagace stezky bojiště i v souvislosti s dalším využitím krajiny (koupání, lokality NATURA 2000, KPZ atp.), - propagace místních akcí, - podpora vybudování chybějící infrastruktury pro cestovní ruch: ubytovací a stravovací zařízení, technická zázemí, infocentrum, - zachování a podpora místních památek, - zapojení místních občanů ale i aktérů (podnikatelé, spolky...), - revitalizace okolní krajiny.
<p>Konkrétní opatření a návrhy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - revitalizovat a dobudovat naučnou stezku s tematikou napoleonských válek doplněnou na některých úsecích o historii těžby v okolí obce plus informace o chráněné krajinné oblasti a evropsky významných lokalit NATURA 2000, - zrekonstruovat uzavřený hotel Bonaparte za účelem ubytování a stravování, - zřízení obecního informačního centra v Chlumci s prezentací historie obce a okolí s nabídkou školních poznávacích výletů po krajině (zejména po vybudované stezce), - zřízení centra půjčovny kol a koloběžek s technickým zázemím v období od května do října, - podpora marketingu cestovního ruchu na sociálních sítích (zřízení FB stránek, Twiter, atp.), bannery na webu města, - zajistit péči o kulturní atraktivity v obci a zamezit jejich budoucímu chátrání či poškození (péče o pomníky a objekty spjaté s Napoleonskými válkami),

- obnovit polní cesty s komunitní výsadbou alejí,
- doplnit stezky a významná místa o infotabule k dalším atraktivitám a zajímavostem obce,
- podpořit místní podnikatele v oblasti prodeje občerstvení a suvenýrů v období od zahájení cestovního ruchu do jeho konce (květen-říjen) na trase stezek (stánky, pojízdné vozíky),
- vytvořit na stezkách ohniště a menší dobové dřevěné hřiště či prolézačky pro děti,
- spolupracovat s okolními obcemi, které jsou spjaty s Bitvou 1813 a podpořit společný rozvoj a cestovní ruch.

Zároveň je nutné upozornit, že památná trasa po celém bojišti vede přes území obcí: Chlumec – Žandov – Varvažov – Nakléřov – Petrovice – Stradov – Přestanov – Chabařovice – Hrbovice – Český Újezd – Střížovice. Pouze u některých zastavení jsou informační panely, trasa je velmi náročná a dlouhá, zhruba 30 km. Úsekově možná pro pěší turistiku, někdy cykloturistiku, ale spíše i pro automobily. Dále památnými místy vede i žlutě značená naučná historická stezka s 12 zastaveními. Tu je již možné zvládnout pěšky nebo na kole, či koloběžce. Při osobní návštěvě definované negativní faktory byly znatelné a velmi odrazují k opakující se návštěvě. Krajina skutečně nabízí značný potenciál k jejímu rozvoji a rekonstrukci, a již samotná „historická a přírodní vlastnost“ této krajiny je velmi prestižním tématem pro prezentaci regionu široké veřejnosti. Existuje mnoho podkladů k Bitvě, pomníky jsou zachovalé, některé (viz kap. [4.1.1](#)) však potřebují obnovu ať již samotného pomníku nebo jeho okolí (viz Pomník Generála Vandamma). V blízkosti se nacházejí různé přírodní rarity, či střediska dalšího kulturního využití, na které však není odkazováno a tato místa tak přichází o návštěvnost. V obcích chybí centra nebo drobná muzea, která by významně posílila tuto oblast zejména propagací a zajistila tak vyšší návštěvnost turistů.

5 Závěr

Cílem práce byla identifikace území, ve kterém se odehrál vojenský střet bitva u Chlumce roku 1813 a shromáždění podkladů, jejich rozbor a zdokumentování samotného území, včetně souvisejících území (např. oblast manévrů, tyl a tábor vojska) včetně identifikace objektů vzniklých pro jiný účel využitých pro vojenské operace či jako zázemí vojska, nebo i stavby, které existovaly v době předmětné bitvy a přetrvaly dodnes. V souvislosti s tímto byl

stručně popsán průběh bitvy se zaměřením na území i za pomoci map, kdy bylo zhodnoceno uspořádání krajiny, krajinného pokryvu a terénu a jejich změny v souvislosti s bitvou. V práci byly zobrazeny i dobové fotografie, resp. pohlednice a pro komparaci vedle nich umístěny aktuální fotografie daného území či objektu. Na 90 % z nich jsou na první pohled vidět změny, zejména na Asmanově louce ve Ždírečském údolí nad Žandovem, kdy v roce 1813 se jednalo o louku, bez lesních porostů a v současné době je místo identifikováno jako les se špatně přístupným terénem k pamětnímu místu, které není nijak opečovávané. U dalších pomníků jsou znatelné vybudované nové silnice, velká část bojiště je zasaženou těžbou hnědého uhlí a lomy, jsou zatopeny vodou, čímž vznikly umělé nádrže (př. Nový rybník, jezero Milada). Současně je u Ruského pomníku pamětní místo a krajinný ráz znehodnocen umístěním výrobních hal hned přes silnici (dokázáno **Příloha 11**). Při dokončování práce bylo navíc zjištěna existence pomníku – hrobu majora generálního štábu Pruské armády Roedera, který se nacházel ve Varvažově a v důsledky těžby byl zrušen. Aktuálně je na tomto místě nájezd na odpočívadlo na dálnici (autor tak doplňuje **Příloha 12**). Zároveň v práci bylo poukázáno na krajinu i z hlediska jejího přírodního a památkového specifického charakteru (lokality NATRURA 2000, chráněná krajinná oblast), existence tří geomorfologických útvarů, Mostecká pánev, České středohoří a Krušné hory.

Pro porovnání území byly rovněž použity Originální mapy stabilního katastru, především z Povinných císařských otisků stabilního katastru z let 1843 a 1948 se srovnáním aktuálního roku 2023. Toto porovnání však není zcela přesné ohledně zaznamenaných výpočtů v té době, ale alespoň z části odráží jistě změny v poměru využití půdního fondu. Změny jsou uvedeny v grafech v [Kapitole 4 Vyhodnocení zachovalosti krajinného rázu místa bitvy pro využití v oblasti cestovního ruchu](#) a celkový přehled v hektarech v **Příloha 5**.

Pro naplnění dílčího cíle: ověření hypotézy, zda lze nalézt možnosti využití krajiny v okolí souvisejících míst s bojištěm, která by přispěla k rozvoji cestovního ruchu a zda je možné zároveň posílit krajinu venkova daného mikroregionu, byl vypracován konceptuální návrh využití krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu, který zahrnuje rozbor aktuálního stavu pro stanovení potenciálu využití krajiny, ale také identifikuje slabá místa, ale i pozitivní faktory dané oblasti. Návrh dále zaznamenává obecné i konkrétní opatření pro rozvoj nalezeného potenciálu krajiny Chlumeckého bojiště k rozvoji cestovního ruchu, které nejen obec Chlumecké může využít v této oblasti. Tímto se zároveň potvrzuje hypotéza, že na definovaném území je existence potenciálu k rozvoji cestovního ruchu, který lze využít při určitém naplnění specifikovaných opatření či návrhů.

Zcela závěrem lze ještě podotknout, že Bitva u Chlumce 1813 je jednou z důležitých bitev tzv. saského tažení v roce 1813, kdy její význam je mnohými historiky přeceňován, neboť se musí brát v úvahu i další souvislosti (Bitva u Dennewitz, Katzbachu/Kačava a Grosbeerenu), při uzavírání práce a závěrečné konzultaci s Bc. Burešem se autorce dostala do ruky další publikace vydaná v roce 2022 ve Velké Británii: *The Battle of Kulm. August 29th – 30 1813, The Lost Opportunity* od Grahama Morrise, který v této publikaci podrobněji rozepisuje postavení jednotek v území, popisuje bitvu více přesněji dle nově sesbíraných informací z archivů apod. (doloženo Příloha). Nicméně Bitva u Chlumce 1813 je již v Ústeckém kraji známým tématem, vchází do popředí připomínáním si jí v podobě různých akcí společně s dotčenými obcemi, věnuje se jí muzeum Ústeckého kraje, a dokonce je záměrem zrealizovat ze strážního domku u Rakouského pomníku Muzeum k památce této bitvy.

6 Literatura

- Anděl R, et al. 1984. Hrady, zámky a tvrze v Čechách. Nakladatelství Svoboda, Praha.
- Beran V, Houfek V, Houfková H, Wiesnerová E. 2013. Příspěvky k ústecké vlastivědě. Muzeum města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.
- Hadač E. 1982. Krajina a lidé: úvod do krajinné ekologie. Academia, Praha.
- Jirásková J. 2007. Petrovice: Peterswald: historie obce od roku 1352. Obec Petrovice, Petrovice.
- Kuča K, Kučová V, Salašová A, Vorel I, Weber M, et al. 2015. Krajinné památkové zóny České republiky. Národní památkový ústav, Praha.
- Kupka J. 2010. Krajiny kulturní a historické. České vysoké učení technické, Praha.
- Nafzinger G. 1999. Napoleon at Dresden. The battle of August 1813. Emperor's Press, London.
- Pernes J, Fučík J, Havel P, et al. 2004. Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918. Elka Press, Praha.
- Quennevant JC. 1965. Napoléon et ses campagnes, 1803-1815. Bruxelles.
- Sklenička P. 2003. Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Praha.
- Straube F. 1963. Frühjahrsfeldzug 1813. Die Rolle der russischen Truppen bei der Befreiung Deutschlands vom Napoleonischen Joch. Rütten & Loening. Berlin.
- Švankmajer M. 2004. Čechy na sklonku napoleonských válek 1810-1815. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004.
- Uhlig v UG. 1863. Das Kriegsjahr 1813 mit besonderer Berücksichtigung der Schlacht bei Kulm. Woldemar Türf, Drážďany.
- Velímský T. 1998. Trans montes, ad fontes! (přes hory, k pramenům!). Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, Most.
- Walczak C, Machová I, Müller F, Kubát K. 2021. Lesesteinwälle im sächsisch-böhmischen Erzgebirge Agrární valy a terasy na české a saské straně Krušných hor. CDSM, Ústí nad Labem.
- Houfek V. 2004. Bitva u Chlumce v roce 1813 a některé její pomníky na Ústecku. Pages 12-26 in Rak J, Veselý M, editors. Armáda a společnost v Českých zemích v 19. a první polovině 20. století. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem.

- Káčerik A, Vágner P. 2017. Český Újezd u Ústí nad Labem. Sídliště doby hradištní na Chlumecké stezce s ojedinělým nálezem hrobu mezka či muly z bitvy u Chlumce roku 1813. Pages 60-71 in Wiesnerová E, Cvrková M, editors. 45 let v regionální archeologii: sborník k 70. narozeninám Marty Cvrkové. Muzeum města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.
- Šlajsna J. 2014. Chomutov v roce 1813. Aberdeen, Balbo a Chomutov, zapomenutá epizoda z dějin evropské diplomacie v kontextu událostí roku 1813. Pages 176–193 in Rak P, editor. Comotovia 2013 Sborník příspěvků z konference věnované 200. výročí událostí napoleonských válek v severozápadních Čechách z podzimu 1813 předcházejících bitvě u Lipska. Albis international, Ústí nad Labem.
- Vágner P. 2010. Pomníky napoleonských válek v Ústeckém kraji. Pages 198-206 in Rak P, editor. Comotovia 2009 Sborník příspěvků z konference věnované 200. výročí regionálních vojenských akcí napoleonských válek (1809-2009). Albis international, Ústí nad Labem.
- Brůna V, Křováková K, Nedbal V. 2010. Historical landscape structure in the spring area of the Blanice river, Southern Bohemia — An example of the importance of old maps. Acta Geodaetica et Geophysica Hungarica **45**: 48–55.
- Pátek J. 2020). Nakléřov – částečně zaniklá ves v pohraničí jako kulturně-historický fenomén. Res Gestae Czasopismo historyczne **11**: 7-21.
- Bidrman V, Výborná L. 2016. Historik František Kolář: Olympijská pochodeň poprvé putovala do nacistického Německa a říká se, že Čechoslováci ji uhasili. Český rozhlas Radiožurnál. Available from [Historik František Kolář: Olympijská pochodeň poprvé putovala do nacistického Německa a říká se, že Čechoslováci ji uhasili | Radiožurnál \(rozhlas.cz\)](#) (accessed srpen 2016).
- ČSÚ. 2022. Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2020. ČSÚ. Available from [Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2022 | ČSÚ \(czso.cz\)](#) (accessed duben 2022).
- ČSÚ. 2022. Veřejná databáze Počet obyvatel podle výsledků sčítání od roku 1869 v obcích vybraného SO ORP. ČSÚ. Available from [Výstupní objekt VDB \(czso.cz\)](#) (accessed duben 2023).
- ČÚZK. 2023. Státní správa zeměměřictví a katastru. ČÚZK, Praha. Available from [ČÚZK - Dokument \(cuzk.cz\)](#) (accessed duben 2023).
- Geoportál et VÚMOP, v. v. i. 2022. Katalog BPEJ - 7.40.89. Geoportál et VÚMOP, v.v.i. Available from [eKatalog BPEJ - 7.40.89 \(vumop.cz\)](#) (accessed květen 2018)
- Kolomazník M, Kovařík J. 2013. Napoleon a knihy Jiřího Kovaříka: ZÁPISKY PAVLA PUŠČINA K PRŮCHODU RUSKÉ GARDY ČECHAMI V POZDNÍM LÉTĚ 1813. Napoleon a knihy Jiřího Kovaříka. Available from [Napoleon a knihy Jiřího](#)

[Kovařika: ZÁPISKY PAVLA PUŠČINA K PRŮCHODU RUSKÉ GARDY ČECHAMI V POZDNÍM LÉTĚ 1813 \(napoleon-knihy.blogspot.com\)](#) (accessed říjen 2013).

Komrska L, Jonešová E, Bukáček R, Musiol P. 2018. Územní studie krajiny pro správní území obce s rozšířenou působností Ústí nad Labem. Magistrát města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem. Available from [Revize 1 \(usti-nad-labem.cz\)](#) (accessed neuvvedeno).

Město Chlumeck, Štěpánová V. 2012. Historie, Kroniky Chlumeck. Město Chlumeck. Available from [CHLUMEC: Historie obce, Kroniky: Město Chlumeck \(mesto-chlumeck.cz\)](#) (accessed duben 2012).

Národní památkový ústav. 2015. Výsledky vyhledávání Ústřední seznam kulturních památek. Národní památkový ústav. Available from [Výsledky vyhledávání – Památkový Katalog \(pamatkovykatalog.cz\)](#) (accessed listopad 2022)

Neznámý autor. 2010. SEVERNÍ POLABÍ MĚSTA, OBCE A OSADY... od A do Ž NA ÚSTECKU HORNÍ LIBOUCHEC. Nové Ústecké přehledy. Available from [horni_libouchec.pdf \(severnipolabi.cz\)](#) (prosinec 2010).

PKÚ. 2019. O nás – Palivový kombinát Ústí. DIAMO státní podnik, Ústí nad Labem. Available from [O nás – Palivový kombinát Ústí, s. p. \(pku.cz\)](#) (accessed leden 2019).

Příbyl P. 2019. Na Teplicku mají vyrůst další obří haly, místní se bojí nárůstu dopravy. Mafra, Praha. Available from [Na Teplicku mají vyrůst další obří haly, místní se bojí nárůstu dopravy - iDNES.cz](#) (accessed září 2019)

Přidal P, Kacer R. 2013. Sbírký starých map v České republice. Moravská zemská knihovna, Výzkumný projekt TEMAP. Available from [Staré mapy \(staremapy.cz\)](#) (accessed 2013).

Slavík T. 2016. Územní plán Telnice – odůvodnění. Obec Telnice, Telnice. Available from [download.php \(obec-telnice.cz\)](#) (accessed říjen 2016).

Statutární město Ústí nad Labem. 2020. Portál pro volný čas Ústí nad Labem Týden pěšky po Ústecku. Magistrát města Ústí nad Labem. Available from [Historická geografie | Historická geografie \(historickageografie.cz\)](#) (accessed červenec 2020).

Univerzita Karlova, Ústřední knihovna. 2007. Digitální univerzitní repozitář. Univerzita Karlova, Praha. Available from [DigiTool-Výsledky-Úplné zobrazení \(cuni.cz\)](#) (accessed leden 2023).

Univerzita Karlova, Ústřední knihovna. 2007. Digitální univerzitní repozitář. Univerzita Karlova, Praha. Available from [DigiTool-Výsledky-Úplné zobrazení \(cuni.cz\)](#) (accessed leden 2023).

- Valenčík M, Blahout V. 2008. Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice. CZ Retro. Available from [Kostely \(znicenekostely.cz\)](http://Kostely(znicenekostely.cz)) (accessed listopad 2017).
- Vlach M. 2022. Znáte historii Telnice? Tramvaj, Kozí dráha, kostel, hvězdárna, rohlík a kecky. ePAPER deník Teplický deník, Teplice. Available from [Znáte historii Telnice? Tramvaj, Kozí dráha, kostel, hvězdárna, rohlík a kecky – Teplický deník \(denik.cz\)](http://Znáte_historii_Telnice?Tramvaj,_Kozí_dráha,_kostel,_hvězdárna,_rohlík_a_kecky_-_Teplický_deník_(denik.cz)) (accessed únor 2022).
- Výzkumné centrum historické geografie. 2016. Historická geografie. Historický ústav AV ČR, Praha. Available from [Historická geografie | Historická geografie historickageografie.cz](http://Historická_geografie_|_Historická_geografie_historickageografie.cz) (accessed 2016).
- Zákony pro lidi. 2010. Zákony pro lidi, Zákon č. 114/1992 Sb. Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny. Available from [114/1992 Sb. Zákon o ochraně přírody a krajiny \(zakonyprolidi.cz\)](http://114/1992_Sb._Zákon_o_ochraně_přírody_a_krajiny(zakonyprolidi.cz)) (accessed únor 2022).
- Zákony pro lidi. 2010. Zákony pro lidi, Vyhláška č. 208/1996 o prohlášení území vybraných částí krajinných celků za památkové zóny . Available from [208/1996 Sb. Vyhláška o prohlášení území vybraných částí krajinných celků za památkové zóny \(zakonyprolidi.cz\)](http://208/1996_Sb._Vyhláška_o_prohlášení_území_vybraných_částí_krajinných_celků_za_památkové_zóny(zakonyprolidi.cz)) (accessed červenec 2002).

7 Seznam obrázků a map

Mapy

Mapa 1 Die Schlacht bei Kulm am 29. u. 30. August 1813 (rukopis)	30
Mapa 2 Stará mapa ústupů	30
Mapa 3 Zakreslení boje do staré mapy pro následné zhodnocení území a strategie bitvy	31
Mapa 4 Zakreslení vojsk do aktuální mapy definovaného území bojiště.....	36
Mapa 5 Generální mapy 3. vojenské mapování 1891-1955	36

Obrázky

Obrázek 1 Juchtová kaple – dobové zobrazení	24
Obrázek 2 Juchtová kaple – aktuální fotografie	24
Obrázek 3 Kostel sv. Josefa – dobové zobrazení	24
Obrázek 4 Fotografie místa, kde stál kostel, pamětní kříž.....	25
Obrázek 5 Nový zámek Chlumeck – dobové zobrazení.....	26
Obrázek 6 Klöckerův mlýn – dobové zobrazení	27
Obrázek 7 Výřez Mapy 1 – Název mapy a měřítko	29
Obrázek 8 Výřez Mapy 1 – zaměření na obec Chlum, kopec Horku a Telnici	30
Obrázek 9 Soubor pomníků na dobové pohlednici.....	41
Obrázek 10 Dobová pohlednice Ruského pomníku	39
Obrázek 7 Aktuální vyobrazení Ruského pomníku	43
Obrázek 12 Dobové zobrazení Hromadného hrobu	42
Obrázek 13 Aktuální podoba Hromadného hrobu.....	44
Obrázek 14 Dobová pohlednice Jubilejního pomníku	43
Obrázek 15 Aktuální fotografie z místa Jubilejního pomníku	45
Obrázek 16 Dobová pohlednice pomníku na paměť zajištění generála Vandamma.....	44
Obrázek 17 Aktuální fotografie z místa zajištění generála Vandamma	46
Obrázek 18 Dobová pohlednice Pruského pomníku	45
Obrázek 19 Aktuální fotografie z místa Pruského pomníku	47
Obrázek 20 Dobová pohlednice Rakouského pomníku.....	46
Obrázek 21 Aktuální fotografie z místa Rakouského pomníku a strážní domek	49
Obrázek 22 Výstřižek z dobových novin Jubilejního pomníku.....	50
Obrázek 23 Aktuální fotografie z místa Jubilejního pomníku.....	51
Obrázek 24 Aktuální fotografie z místa Stradovského pomníku	51

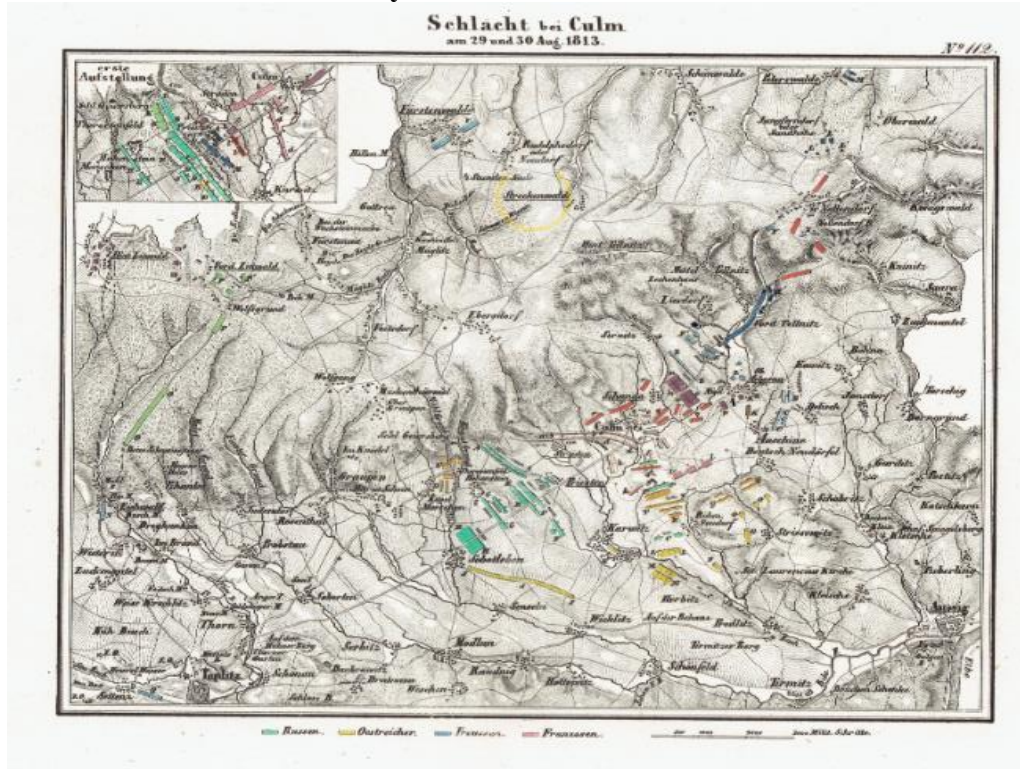
Grafy

Graf 1 Proměny rolnosti/polí v období 1845, 1948 a 2023	39
Graf 2 Proměny vodstva v období 1845, 1948 a 2023	40

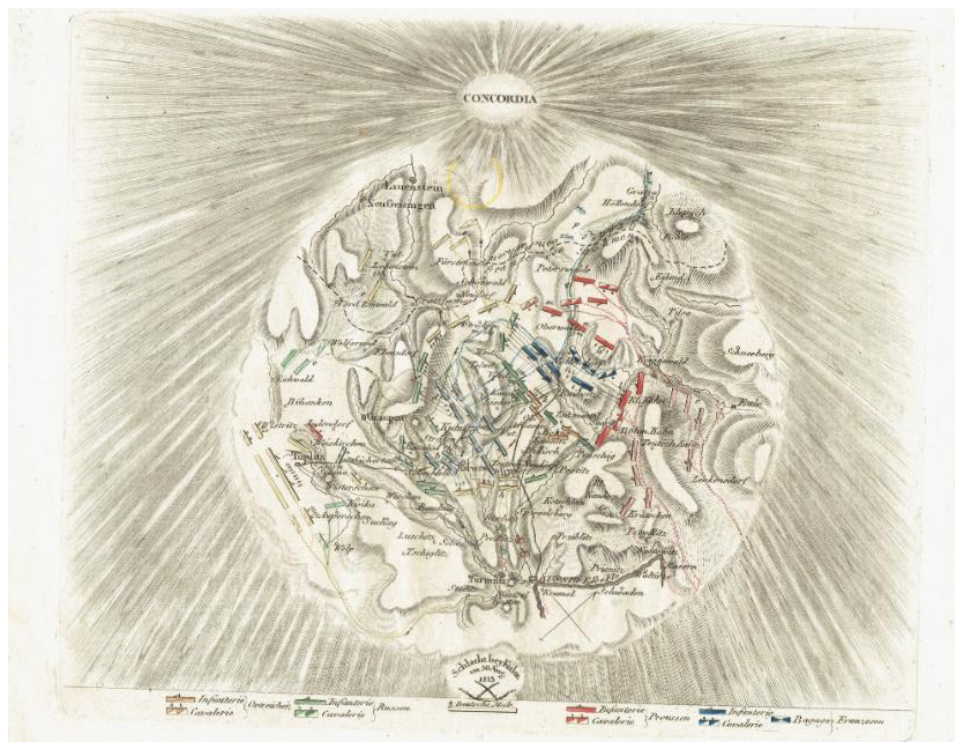
8 Samostatné přílohy

Příloha 1 Další informace k Bitvě 1813.....	I
Příloha 2 Zvýraznění vojsk na staré mapě	IV
Příloha 3 Vývoj obyvatel od prvního moderního sčítání r. 1869 Chlumeck a jeho části	V
Příloha 4 Vizualní fotografická změna krajiny Asmanovy louky ve Ždíreckém údolí nad Žandovem	V
Příloha 5 Tabulka zachycující výměru krajiny z rastrových kopií císařských otisků z období 1845, 1948 a ze současného stavu 2023.....	VI
Příloha 6 Originální mapy stabilního katastru: Povinné císařské otisky stabilního katastru (1826–1843)	VII
Příloha 7 Fotografie aktuální hostince, dříve hostinec s poštou a přepřehavací stanice.....	XIV
Příloha 8 Počet obyvatel Chlumeck a věková struktura	XIV
Příloha 9 Vzdělanostní struktura Chlumeck	XV
Příloha 10 Pasport soupisu památek obce Chlumeck – web obce	XV
Příloha 11 Pohled od Ruského pomníku na protější stranu – umístění výrobních hal	XVI
Příloha 12 Znázornění zaniklého pomníku/hrobu majora Roedera z dobové pohlednice, stará mapa a aktuální mapa místa	XVI
Příloha 13 Kniha vydaná k proslovu slavnostního odhalení Pruského památníku.....	XVIII
Příloha 14 Nejnovější publikace k bitvě u Chlumeck 1813.....	XIX

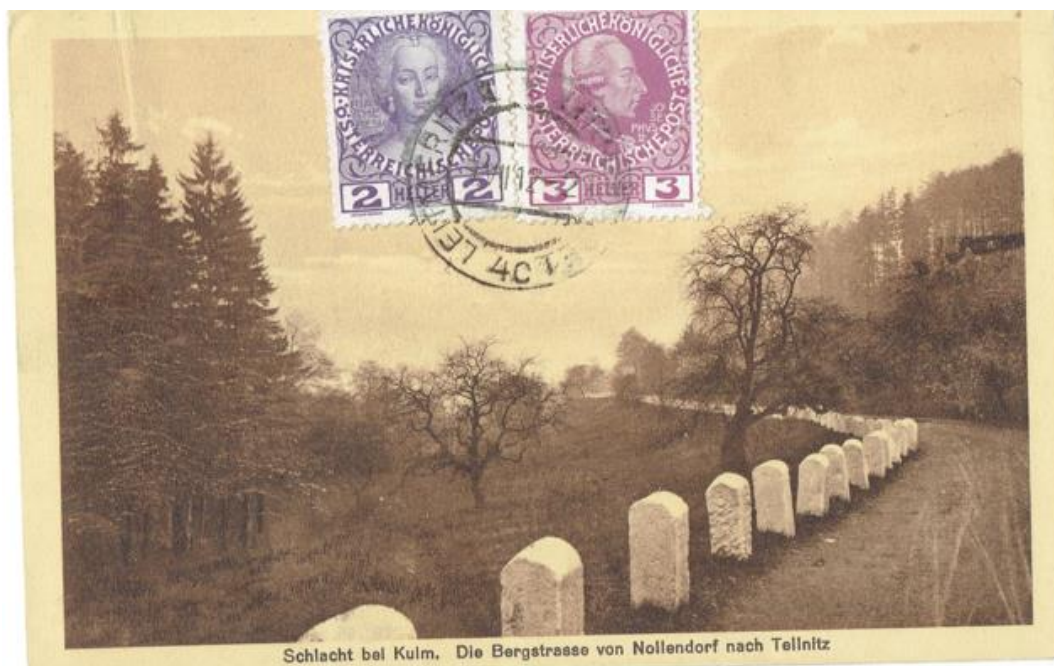
Příloha 1 Další informace a obrázky k Bitvě 1813

Stará mapa z bitvy: soukromá sbírka J. Bureše, 2023

Stará mapa z bitvy: soukromá sbírka J. Bureše, 2023

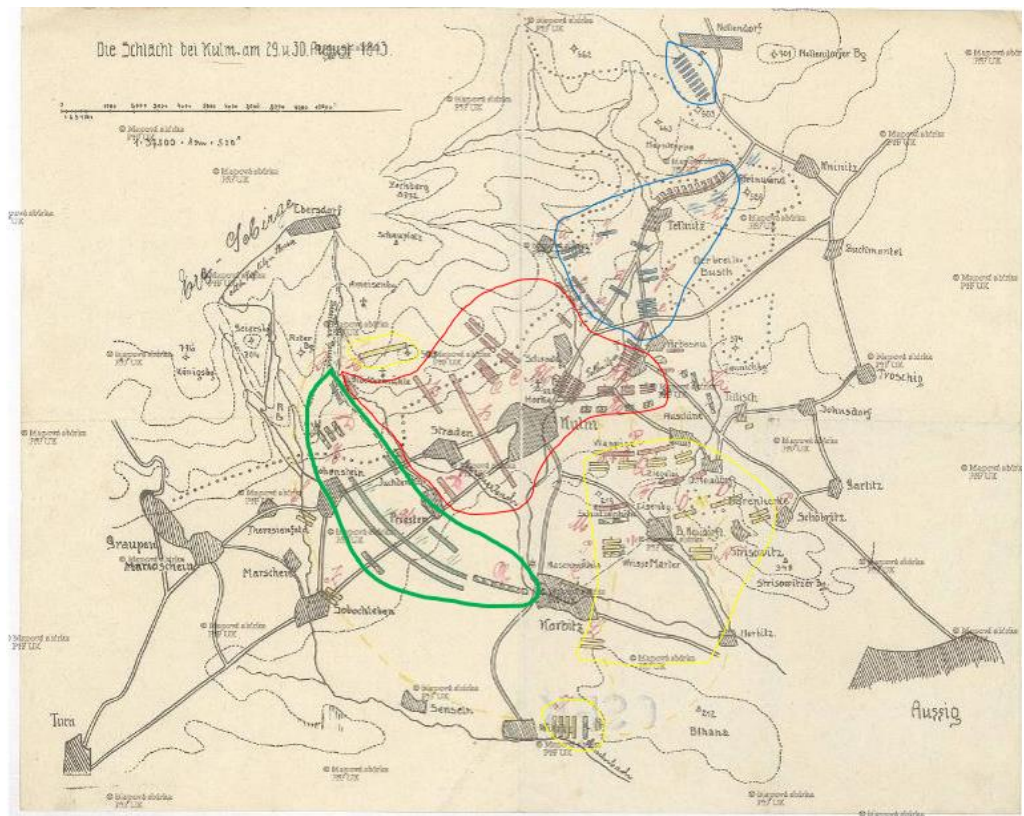

Horská cesta z Nakléřova po které nejdříve přišli Francouzi a následně Prusové ze soukromé sbírky J. Bureše, 2023

Zobrazení – vpravo pruská jízda, vlevo francouzská divisio Nakléřovským průsmykem. Malíř R. Knotel, německý malíř, kreslil napoleonské války 1913, soukromá sbírka J. Bureše 2023.

Příloha 2 Zvýraznění vojsk na staré mapě

zakreslení zvýraznění vlastní zpracování

Příloha 3 Vývoj obyvatel od prvního moderního sčítání r. 1869 Chlumec a jeho části

Okres Ústí nad Labem

Poř. č.	Okres, obec, část obce (díl), historická osada / lokalita	Katastrální území	Výměra v ha	Rok připojení	Počet obyvatel									
					1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970
a	b	j	k	l	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Chlumec, Stradov, Žandov

5. Chlumec			1 287		1 684	2 014	2 038	2 227	2 452	2 565	2 762	1 750	1 758	1 677
1. Český Újezd	Český Újezd		112	1990	194	213	205	235	243	266	312	219	148	107
2. Hrbovice	Hrbovice		73	1990	186	280	282	292	410	572	617	418	390	373
3. Chlumec	Chlumec u Chabařovic		411		791	1 005	999	1 081	1 141	1 091	1 122	683	796	795
4. Stradov	Stradov u Chabařovic		227	1979	179	189	201	215	254	252	310	164	176	147
5. Střížovice	Střížovice u Ústí nad Labem		99	1990	98	109	85	108	124	109	94	60	58	46
6. Žandov	Žandov u Chlumce		366	1980	236	218	266	296	280	275	307	206	190	209

Petrovice, Nakléřov

Panenská	Krásný Les v Krušných horách				137	109	100	98	81	78	79	6	.	.
Nakléřov	Nakléřov		495		515	452	400	322	357	376	357	11	.	.
Větrov	Větrov u Krásného Lesa		267		605	596	553	468	459	353	260	12	.	.
2. Petrovice	Petrovice u Chabařovic		1 987		2 607	2 830	2 722	2 690	3 068	2 703	2 677	696	610	637
Nový Dvůr					181	194	181	179	176	143	125	11	.	.
Petrovice					2 426	2 636	2 541	2 511	2 892	2 560	2 552	685	610	637

Přestanov

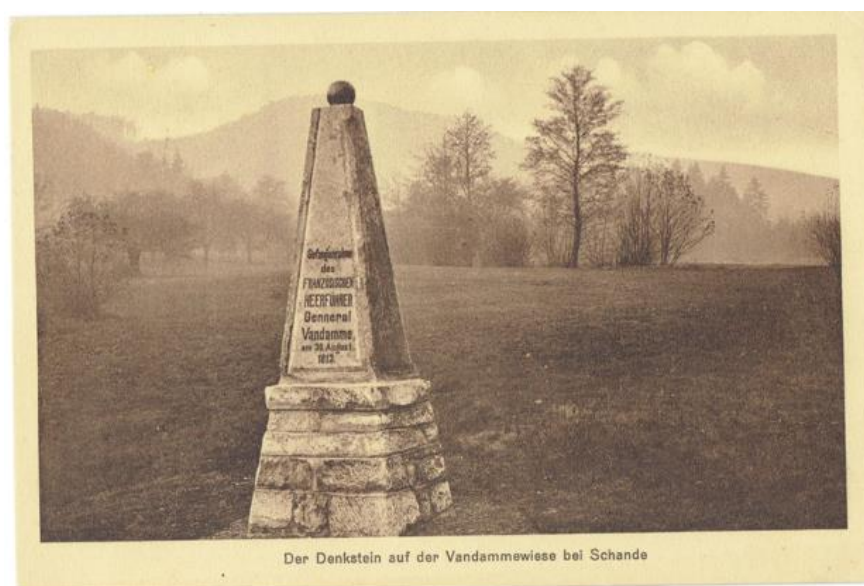
12. Přestanov	Přestanov		205		235	327	317	320	359	312	608	398	390	342
---------------	-----------	--	-----	--	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Telnice, Varvažov

17. Telnice			1 132		1 089	1 138	1 032	1 119	1 446	1 617	1 835	1 003	1 082	702
1. Liboňov	Liboňov		161	1950	83	66	81	70	100	136	180	62	61	35
2. Telnice	Telnice		448		543	618	414	401	483	513	551	219	259	241
Adolfov				1980	70	76	46	40	44	43	43	2	.	.
Telnice					473	542	368	361	439	470	508	217	259	241
3. Varvažov	Varvažov u Telnice		523	1960	463	454	537	648	863	968	1 104	722	762	426

Zdroj: Český statistický úřad, 2022

Příloha 4 Vizuální fotografická změna krajiny Asmanovy louky ve Ždíreckém údolí nad Žandovem

Původní krajina – louka Zdroj: Pohlednice soukromá sbírka J. Bureš, 2022 a pořízení vlastních fotografií na základě vlastního průzkumu

Aktuální krajina – lesní porost, rozvodněný potok, špatný terén

Příloha 5 Tabulka zachycující výměru krajiny z rastrových kopií císařských otisků z období 1845, 1948 a ze současného stavu 2023

Katastr	Chlumeč			Přestanov			Stradov			Telnice			Varvažov			Žandov			Chabařovice		
	1845	1948	2023	1845	1948	2023	1845	1948	2023	1845	1948	2023	1845	1948	2023	1845	1948	2023	1845	1948	2023
Role/rolnost s ovocnými, stromy, vinou révou, střídavě loukou, apod.	189	185	80,65	126	124	57,5	80	81	61,6	25	16	5,5	202	185	24,7	80	73	5,8	502	555	351,5
Louky	60	73	37,15	34	34	33,9	26	34	36,6	13	14	12,14	25	47	70,5	31	29	60,3	121	106	55,1
Zahrady vinice (s vytezkem rolí, luk, ovocnými stromy, vinice)	5	11	14,68	2	8	10,3	3	1	4	0,73	1	3,4	4	10	6	1	2	4,9	9	15	22,9
Pastviny	1	0,1	13,17	0	0		0	0	0,6	0	0		0	0	0,5	0	0	0	0,13	0	13,2
Močály, jezera, rybníky	25	15		14	7		16	11		3	7		45	21		20	13		15	9	
Umělé nádrže	11	4	5,1	0,24	0	0,13	1	1	0,9	0,12	0	0,03	2	2	2,7	0	0	0,36	1	0,24	38,4
Lesy			12,46			0,06			0,1			0,09			0,05			0			13,7
Zastavěné plochy a nádvoří	108	106	135	36	39	50	92	89	101	249	251	386,5	249	251	359,7	221	236	270	0	5	41,8
Nepronášená půda (more skály, lomy, pískoviště atd.)	5	8	13,75	1	2	12,3	1	2	3,1	1	2	4,5	1	2	4,4	1	2	3,12	8	22	27,3
řeky, potoky	1		0,08	0,76	0,03	0,8	0,3	0,07	2	2	2	4	2	2	9	1	0,49	4	2	1	16,2
umělé toky	1		3,8	0,43		1,4	0,44		0	1		2	1		2,8	1		10,3	2		19
sílnice cesty			0,14			0,05			0,14			0			0			0			0,9
dráhy	1		30,2	9		12	7		6,9	3		9,1	3		17,4	9		7,8	24		60,3
Souhrn propočít s čísly z rastrových	17		4,5			1,5			6			0,6			11			3			31,2
Celkem	429	428	364,1	229	228	179,9	236	236	222,9	300	306	427,9	300	306	508,8	369	370	369,6	749	748	691,5
	424	402,2	364,1	223,4	214	179,9	226,7	219,1	222,9	297,9	293	427,9	534	520	508,8	365	355,5	369,6	684,1	713,2	691,5

Vlastní zpracování z podkladů císařských otisků a ČÚZK

Příloha 6 Originální mapy stabilního katastru: Povinné císařské otisky stabilního katastru (1826–1843)

41-30 *Chlumec*

Katastrální území *Chlumec*

Okres: *Chlumec nad Císařskou vodou*

Kraj: *Ústí nad Labem*

		V ý m ě r a						Pozůstatky
		1845			1948			
		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
K o s t e	role	177	95	78				5069
	s ovocnými stromy	77	62	48				
	s vinou revou							
	střídavě louka							
	střídavě pastvna (úhor) a užitkovým dřívím (pohříběl)							
	Celkem:	177	95	78	185	86	21	
L o u k y	louky	57	33	39				
	s ovocnými stromy	2	48	25				
	s užitkovým dřívím		84	42				
	Celkem:	60	66	91	73	28	22	
Z a h r a d y	zeleninové	7	25	26				
	ovocné	4	22	22				
	okrasné zahradnice							
	Celkem:	5	48	78	11	95	01	
V i n e c e	vinec	7	45	19				
	s ovocnými stromy							
	s výtěžkem roll s výtěžkem lah					10	37	
	Celkem:	7	45	19			10 37	
P a s t v n y	pastvny	20	28	29				
	s ovocnými stromy	8	28	70				
	s užitkovým dřívím alpy		47	55				
	Celkem:	25	72	54	15	55	05	
M o d ř í, j e z e r a a r y b á r ň y	rybníky a jezera s rákosou							
	jezera bez rákosy		1	92				
	rybníky bez rákosy močlaviště a sádky	70	92	88				
	Celkem:	70	92	88	4	88	58	
Celkem zemědělská půda								
L e s y	listnaté							
	vysoke- kamenne jehličnaté	97	68	82				
	smíšené							
	řízkokenné	20	87	65				
	palouky							
	lířoviny							
	anglické parky lesa a oázy potáříšě							
	Celkem:	108	50	52	106	19	72	
Zastavné plochy a nádvoří		5	07	34	8	25	50	
N e p l o d n á p ů d a	holé skály	7	06	68				
	kamenné kory							
	železovité, pískovité <i>Chlumec</i>	7	06	68			8 25	
	Celkem:	7	06	68			8 25	
J i n é p .p .d .n .	řeky a potoky	7	78	43				
	silnice a cesty	17	42	70				
	dráhy							
	Celkem:	14	68	53	22	64	49	
Ohraničná výměra katastrálního území:		429	29	81	428	11	82	

Sít 16-2:10-51

41-67
Katastrální území Preštorova
Okres: Mohelín
Kraj: ÚSTÍ nad Labem

		V ý m ě r a						Poznamky
		1845			1948			
		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
K o l e	role	112	89	89				1992
	s ovocnými stromy	23	23	21				
	s vinnou révou							
	střídavě louka							
	střídavě pastvina (úher)							
s užitkovým dřívím (požáříte)								
	Celkem:	126	73	88	122	30	57	
L o u k y	louky	31	81	95				
	s ovocnými stromy	2	22	23				
	s užitkovým dřívím		86	80				
	Celkem:	33	69	88	31	41	63	
Z a b r a d y	zeleninové		4	25				
	ovocné	2	42	41				
	okrasné							
	Celkem:	2	44	66	1	01	60	
V i n i c e	vinnice		11	28				
	s ovocnými stromy							
	s výtěžkem rolí							
	Celkem:		11	28	-	-	-	
P a s t v i n y	pastviny	2	72	62				
	s ovocnými stromy	2	84	40				
	s užitkovým dřívím	1	88	63				
	Celkem:	5	44	65	4	83	26	
M o c h t l y, j e z e r a a r y b n í k y	rybníky a jezera s rákosou							
	jezera bez rákosy							
	rybníky bez rákosy		24	77				
	Celkem:		24	77	-	-	-	
Celkem zemědělská půda								
T e s y	listnaté							
	uhlíkaté	26	86	70				
	smíšené							
	nízkokmenné		77	87				
	jalovky							
	střoviny							
	anglické parky							
	Celkem:	26	63	97	29	50	46	
Z o s t a v ě n ě p ů d a; a n ě l v o t ě								
N e p ů d n ě p ů d a	hoře skály		20	35				
	kamenné lomy							
	čedičovitě, pískovitě a hlinitě		6	47				
	Celkem:		26	82			3	08
J i n ě z e m ě d ě l s k ě p ů d a	řeky a potoky		43	70				
	silnice a cesty		9	86				
	dráhy							
	Celkem:		52	156	11	34	35	
Ochrani výměra katastrálního území:		229	26	88	122	96	06	

Sčít 26-2310-12

41-121 Strádau

Katastrální území Strádau

Okres: Mohelín

Kraj: ÚSTÍ nad Labem.

		V ý m ě r a						Poznánky
		1865			1948			
		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
R o v e	rolky	69	82	58				2117
	s ovocnými stromy	70	85	94				
	s vinnou révou							
	střídavě louka							
Celkem:		70	69	52	81	96	209	
L o u k y	louky	22	48	98				
	s ovocnými stromy	2	41	17				
	s užitkovým dřívím	7	07	65				
	Celkem:	26	40	80	34	12	41	
Z a h r a d y	zeleninové			1				
	ovocné	2	84	75				
	okrasné							
	uhlířské							
Celkem:		3	25	56	7	84	65	
V ý s e	vínice							
	s ovocnými stromy							
	s výtěžkem celí							
	s výtěžkem luk							
Celkem:								
P a s t v i n y	pastviny	8	30	26				
	s ovocnými stromy	5	37	47				
	s užitkovým dřívím	2	84	82				
	alpy							
Celkem:		16	84	58	11	21	24	
M o č í s t a , j e z e r a a r y b n í k y	rybníky a jezera s rákosou							
	jezera bez rákosy							
	rybníky bez rákosy	1	95	96				
	rašelinisté a slatiny							
Celkem:		1	95	96				
Celkem zemědělské půdy								
L e s y	listnaté							
	jehlčnaté	51	46	58				
	smíšené							
	nizkokmenné							
	paouky							
	křoviny							
	anglické parky							
	lesní a cíloví porosty							
Celkem:		51	66	58	89	40	89	
Zastavěné plochy a návoje		1	24	84	2	07	79	
N e p l o d n á p ů d a	holé skály			9				
	kamenité lomy							
	čérhoviště, pískoviště a křinště	20	24					
	Celkem:	20	24				479	
J í r é p . p . d . u .	řeky a potoky	44	92					
	silnice a cesty	7	77	03				
	drahy							
	Celkem:	7	61	45	14	58	00	
Ohraničí výměra katastrálního území:		236	81	78	236	20	15	

© ČÚZK

41-93
Katastrální území *Teplá*
Okres: *Blatná nad Labem*
Kraj: *Ústí nad Labem*

		V ý m ě r a						Pozámky
		1345			1948			
		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
K o l e	role s ovocnými stromy s vinnou révou střídavě louka střídavě pastvina (áhor) s užtkovým dřívím (požáříště)	23	56	18				<i>Země brání</i>
	Celkem:	25	07	23	16	83	99	
L o u k y	louky s ovocnými stromy s užtkovým dřívím	12	36	28				
	Celkem:	13	07	85	14	01	40	
Z a h r a d y	zeleninové ovocné okrasné chmelnice	39	02					
	Celkem:	23	94		1	07	99	
V i n e c e	vinec s ovocnými stromy s výtětkem roli s výtětkem luž							
	Celkem:							
P a s t v i n y	pastviny s ovocnými stromy s užtkovým dřívím slpy	2	74	32				
	Celkem:	3	48	71	7	99	76	
M o d ř í, j e z e r a a t y b ů l ů	rybníky a jezera s rákosem jezera bez rákosu rybníky bez rákosu rašelniště s slatiny							
	Celkem:	12	09					
Celkem zemědělská půda								
L e s y	listnaté jehličnaté smíšené stokokenné pásky křoviny anglické parky lesní a ošova požáříště	84	74					
	Celkem:	214	10	01	239	79	77	
Zastavěné plochy a nádvoří		4	17	73	7	89	24	
N e p l o d n á p ů d a	holé skály kamenné lomy šterkoviště, pískoviště a hliniště	2	46	57				
	Celkem:	2	46	57	1	41	18	
J i n ě p ů d a	řeky a potoky silnice a cesty crahy	7	64	15				
	Celkem:	22	69	42	3	09	73	
Úhrnná výměra katastrálního území:		592	02	23	597	16	94	

51c 10-2/10-51

41-95
 Katastrální území *Chvástkov*
 Okres: *Miláček*
 Kraj: *Ústí nad Labem*

		V ý m ě r a						Poznamky
		1345			1948			
		ha	a	řh ²	ha	a	m ²	
R o s t :	rele	165	88	13				4370
	s ovocnými stromy	27	04	58				
	s vinnou révou							
	střídavě lesní							
	střídavě pastvina (áhor)							
	s užitkovým dřívím (požáříš) :							
	Celkem:	202	93	02	85	19	43	
L o u k y	louky	65	54	76				
	s ovocnými stromy	3	02	26				
	s užitkovým dřívím	23	06	74				
	Celkem:	91	62	76	44	30	21	
Z a h r a d y	zeleninové		57	07				
	ovoce		3	80	56			
	okrasné		33	56				
	chmelnice							
	Celkem:		93	19	10	41	47	
V i n e z e	vínice							
	s ovocnými stromy							
	s výtělkem zolí							
	s výtělkem luc							
	Celkem:							
P a s t v i n y	pastviny	30	96	22				
	s ovocnými stromy		70	70				
	s užitkovým dřívím	73	85	07				
	alpy							
	Celkem:	103	171	99	21	99	32	
M o č a l y, j e z e r a a r y b a ř k y	rybníky a jezera s rýkosem							
	jezera bez rýkosu							
	rybníky bez rýkosu	2	48	38				
	zalesněné a slatiny							
	Celkem:	2	48	38				
Celkem zemědělská půda								
L e s y	listnaté	27	01					
	ehličnaté	14	14	00				
	smíšené	234	34	53				
	několokmené	59	26					
	palouky							
	křoviny							
argilické parky								
	lesní s olšovou požáříš							
	Celkem:	334	75	53	257	93	33	
N e r p o d n í p ů d a	Zastavěné plochy a nádvoří	1	78	57	2	62	69	
	holé skály	2	91	87				
	kamenné borvy							
	šterkovité, pískovité a hlinité							
	Celkem:	4	69	144	2	62	69	
J n ě p ů d n í	řeky a potoky	1	04	66				
	silnice a cesty	3	75	78				
	žrábky							
	Celkem:	4	79	144				
Úhrnná výměra katastrálního území:		300	65	67	306	10	90	

Šet 25-1310-73

41-111
Katastrální území *Zandaw*

Osada: *Holá Kobyl*

Kra: *USP nad Labem.*

		V ý m ě r a						Poznámky
		1845			1948			
		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
R o l e	role	72	28	20				<i>1111</i>
	z ovocnými stromy	3	57	27				
	z vinnou révou							
	střídavě louka							
	střídavě pastvina (úhor)			0	06			
	z užakovým dřívím (požáří)							
	Celkem:	75	87	35	43	116	65	
L o u k y	louky	20	71	11				
	z ovocnými stromy		19	60				
	z užakovým dřívím		68	65				
	Celkem:	20	69	76	29	02	77	
Z a h r a d y	zeleninové		5	67				
	ovocné	7	35	28				
	okrasné							
	chmelnice							
	Celkem:	7	40	95	2	43	25	
V ý n e c e	vinice							
	z ovocnými stromy							
	z výtěžkou solí							
	z výtěžkou luk							
	Celkem:							
P a s t v i n y	pastviny	72	78	67				
	z ovocnými stromy	3	75	66				
	z užakovým dřívím	2	84	65				
	alpy							
	Celkem:	77	137	98	13	69	41	
M e č í š t y, j e z e r a a r y b n í k y	rybníky z ezera s rákosou							
	jezera bez rákosy							
	rybníky bez rákosy							
	rašelinité z slatiny							
	Celkem:							
Celkem zemědělské půda								
I e s y	vysokokusné listnaté	87	25	57				
	nižší kusné jehličnaté	7	68	82				
	smíšené	22	07	70				
	nížkokusné	42	08					
	palouky							
	křoviny							
	anglické parky							
	lesní a ulšovi požáří							
	Celkem:	158	100	206	236	65	34	
N e p l o d n á p ů d a	Zastavěné plochy z nádvoří	7	60	12				
	hoř slásky		27	66				
	kamenné lomy							
	železniční, náhroviště z křižnic							
	Celkem:	7	87	78			49	02
J i n é f. p. ú. ú.	řeky a potoky		03	66				
	silnice a cesty	9	15	58				
	dřívky							
	Celkem:	9	18	124	12	58	27	
Obranní výměra katastrálního území:		369	67	98	370	97	92	

47-39 *Chabřovice*

Katastrální území *Chabřovice*

Kraj: *Ústí nad Labem*

		V ý m ě r a						Poznámky
		1845			1948			
		ha	a	m ²	ha	a	m ²	
R o l e	role	557	64	72				24424
	s ovocnými stromy	2	30	53				
	s vinnou révou							
	střídavě louka							
	střídavě pastvina (šhor)							
s užitkovým dřívím (pozáříšče)								
Celkem:		562	38	25	57,5	10	10	
L o u k y	louky	118	89	72				
	s ovocnými stromy	1	25	27				
	s užitkovým dřívím	1	45	41				
Celkem:		121	10	10	106	40	91	
Z a h r a d y	zeleninové		18	20				
	ovocné	5	30	32				
	okrasné							
Celkem:		5	85	52	15	57	70	
V i n i c e	vinice		10	50				
	s ovocnými stromy		3	69				
	s výtěčkem rolí							
Celkem:			73	58				
P a s t v i n y	pastviny	73	43	13				
	s ovocnými stromy	7	54	13				
	s užitkovým dřívím		21	33				
	alpy							
Celkem:		75	58	61	9	23	45	
M a č a k y, j e z e r a a r y b n í k y	rybníky a jezera s říkosou		1	43	29			
	jezera bez říkosy			33	67			
	rybníky bez říkosy							
Celkem:		7	76	92			24	07
Celkem zemědělská půda								
L e s y	vysoko- kmenné							
	listnaté							
	jehličnaté							
	smíšené							
	nízkokmenné							
	pašouky							
	človiny							
anglické parky								
lesní a ulšové pozůstatky								
Celkem:		-	-	-	5	58	71	
Zastavěné plochy a nádvore		8	53	24	2,8	92	60	
N e p o d a n á p ů d a	holé skály	1	81	22				
	kamenité lom		70	93				
	štěrkoviště, pískoviště a hlinité		24	85				
	Celkem:	2	77	16	8	14	84	
j i n ě p . p . c . l .	řeky a potoky	2	79	29				
	silnice a cesty	24	49	80				
	dráhy							
Celkem:		27	29	29	36	84	44	
Úhrnná výměra katastrálního území:		749	42	78	74,5	12	80	

Sčít 26-2310-18

Zdroj: Stabilní katastr ČZÚK

Příloha 7 Fotografie aktuální hostince, dříve hostinec s poštou a přepřehavací stanice

Zdroj: vlastní fotografie na základě osobního terénního průzkumu

Příloha 8 Počet obyvatel Chlumec a věková struktura

Demografická ročenka měst
Demographic Yearbook of Towns of the Czech Republic

Tab. 155.

Chlumec - 568015

SO POU Ústí nad Labem - 42142
SO ORP Ústí nad Labem - 4214

okres Ústí nad Labem, CZ0427
Ústecký kraj, CZ042

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Stav obyvatel k 1.7.	4 520	4 478	4 445	4 432	4 441	4 438	4 399	4 357	4 326	4 230	Population as at 1 July
v tom: muži	2 270	2 241	2 219	2 215	2 223	2 217	2 189	2 156	2 125	2 091	Men
ženy	2 250	2 237	2 226	2 217	2 218	2 221	2 210	2 201	2 201	2 139	Women
Stav obyvatel k 31.12.	4 488	4 472	4 458	4 423	4 440	4 434	4 380	4 346	4 320	4 237	Population as at 31 December
v tom ve věku: 0-14	662	662	656	663	694	698	686	681	694	661	Age: 0-14
15-64	3 179	3 129	3 073	2 993	2 944	2 904	2 848	2 815	2 775	2 730	15-64
65+	647	681	729	767	802	832	846	850	851	846	65+
Průměrný věk	40,4	40,7	41,2	41,4	41,5	41,9	42,2	42,4	42,6	42,9	Average age
Index stáří (65+ / 0 -14 v %)	97,7	102,9	111,1	115,7	115,6	119,2	123,3	124,8	122,6	128,0	Index of ageing (65+ / 0 -14 in %)
muži	2 236	2 229	2 227	2 215	2 217	2 204	2 178	2 141	2 126	2 091	Men
v tom ve věku: 0-14	350	345	343	342	361	356	350	334	336	321	Age: 0-14
15-64	1 613	1 594	1 569	1 538	1 508	1 491	1 460	1 439	1 426	1 420	15-64
65+	273	290	315	335	348	357	368	368	364	350	65+
ženy	2 252	2 243	2 231	2 208	2 223	2 230	2 202	2 205	2 194	2 146	Women
v tom ve věku: 0-14	312	317	313	321	333	342	336	347	358	340	Age: 0-14
15-64	1 566	1 535	1 504	1 455	1 436	1 413	1 388	1 376	1 349	1 310	15-64
65+	374	391	414	432	454	475	478	482	487	496	65+

Zdroj: Český statistický úřad, 2022

Příloha 9 Vzdělanostní struktura Chlumeč

Území	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	bez vzdělání	základní vč. neukončeného	střední vč. vyučení (bez maturity)	úplně střední (s maturitou), vč. nástavbového a pomaturitního	vyšší odborné konzervatoř	vysokoškolské	nezjištěno
Hluboká	264	1	25	75	97		21	12
Homole u Panny	328	3	45	135	85	1	31	28
Chabařovice	2 041	10	357	717	608	15	196	138
Chlumeč	3 501	23	566	1 155	1 105	30	435	187
Chuderov	872	5	111	241	282	10	170	53
Libouchec	1 539	11	224	546	510	12	153	83
Malé Březno	420	1	71	160	123	4	37	24
Malečov	699	8	87	223	204	12	124	41
Petrovice	726	4	114	247	233	8	58	62
Povrly	1 876	5	290	682	567	19	200	113
Přestanov	383	2	58	136	117	3	53	14
Ryjice	173	4	25	76	52	1	10	5

Zdroj: Český statistický úřad, 2022

Příloha 10 Pasport soupisu památek obce Chlumeč – web obce

Památka	Umístění	Katastrální území
Sloup se sousoším Piety	náves	Chlumeč
Kaple nejsvětější Trojice na Horce	na Horce	Chlumeč
Jubilejní pomník bitvy 1813	na úpatí Horky	Chlumeč
Usedlost č. P. 23 (Martínkovna)	č. p. 23	Chlumeč
Tvrz - tvrziště	mezi č. p. 10 a č. p. 11	Stradov
Pomník bitvy 1813	náves u kapličky	Stradov
Francouzský pomník		Žandov
Socha Ecce Homo	u kostela sv. Havla	Chlumeč
Kaple zastavení Křížové cesty	p. č. 1, 880, 882, 883	
Náhrobek Bernharda Kölbela von Geysing	č. rej. 805	
Náhrobek Petra Kölbela	č. rej. 806	
Náhrobek Magdaleny Horové, ro. Köbelové	č. rej. 807	
Dva cenné historické varhanní nástroje		
Pomník Přestanov		Přestanov
Pomník francouzského generála Dominika René Vandamma		Žandov
Rakouský pomník	p. č. 124	Varvažov
Pruský pomník		Varvažov
Juchtová kaple		Přestanov
Francouzský pomník bitvy 1813		Stradov
Ruský pomník		Přestanov
Hromadný hrob		Přestanov
Památník padlým (obětem válek)		Chlumeč
Stará pošta	č. p. 114	Varvažov
Kaple Panny Marie	náves	Stradov

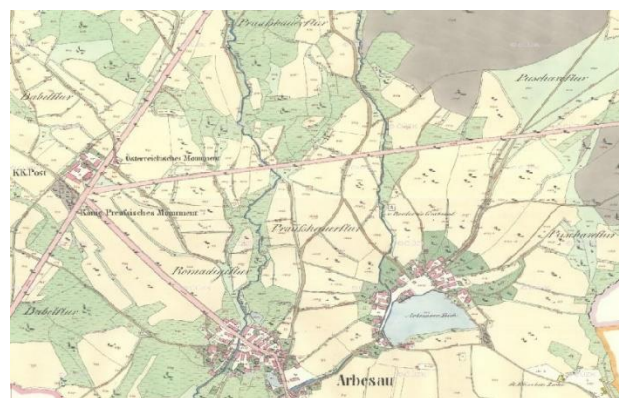
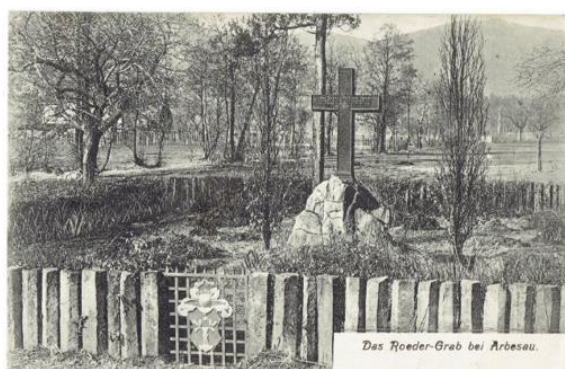
Zdroj: Webový portál Chlumeč

Příloha 11 Pohled od Ruského pomníku na protější stranu – umístění výrobních hal

Zdroj: vlastní pořízená fotografie z terénního průzkumu

Příloha 12 Znázornění zaniklého pomníku/hrobu majora Roedera z dobové pohlednice, stará mapa a aktuální mapa místa

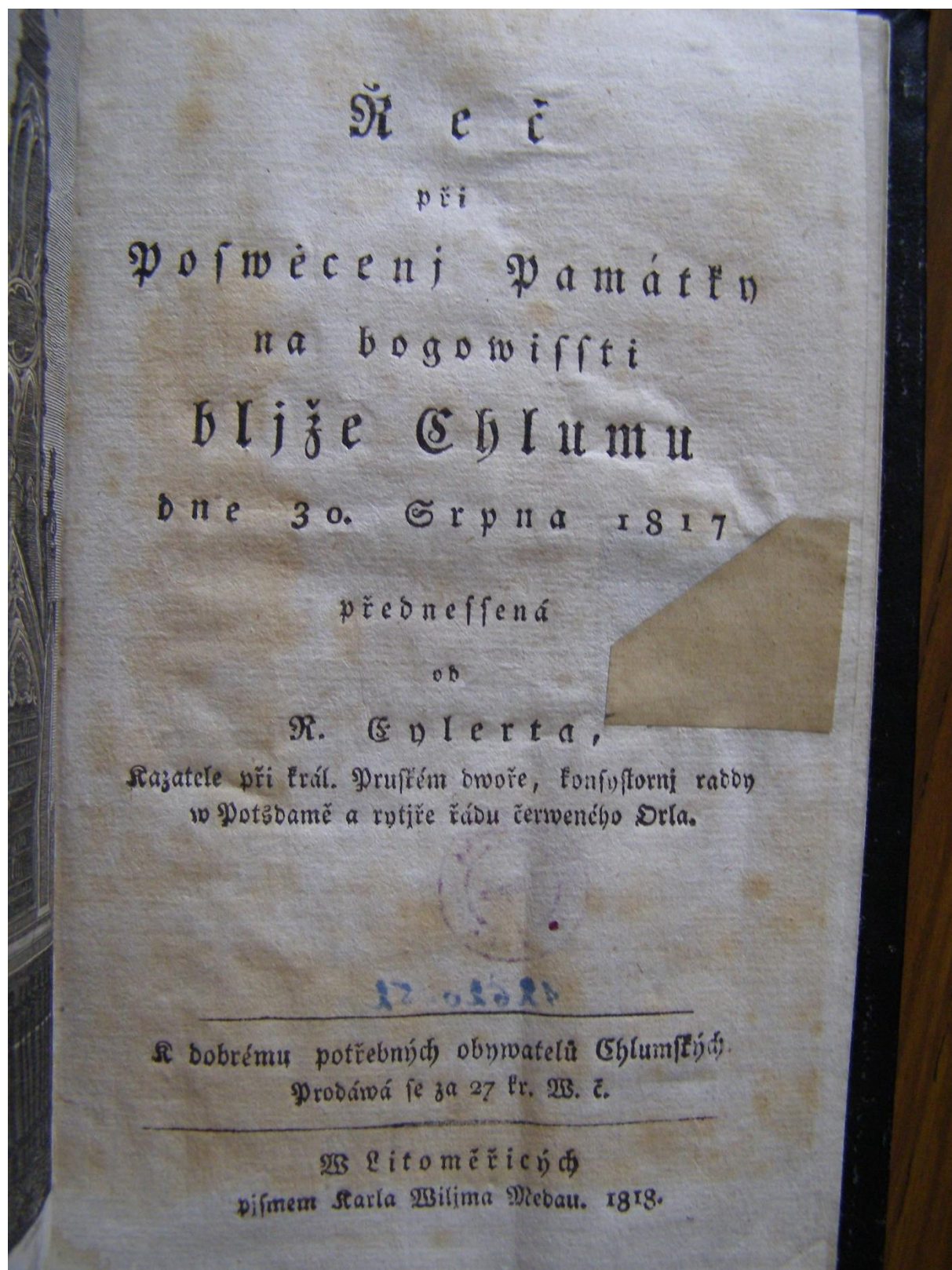

Dobová pohlednice Hrob majora Roedera a umístění ve staré mapě, pomník již neexistuje. Zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2023

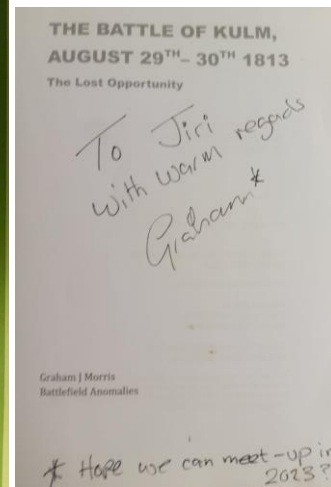
Mapa znázorňuje prolnutí leteckého mapování z 50. let se současným stavem, hrob vyznačen červeným křížkem za použití aplikace CENIA.

Příloha 13 Kniha vydaná k proslovu slavnostního odhalení Pruského památníku

Zdroj: soukromá sbírka J. Bureše 2022

Příloha 14 Nejnovější publikace k Bitvě u Chlumce 1813

Zdroj: Ze soukromé knihovny J. Bureše, 2023, p. Burešovi věnována autorem